

Anna Fermus-Bobowiec

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

anna.fermus@poczta.umcs.lublin.pl

Edyta Lis

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

edyta.lis@poczta.umcs.lublin.pl

Udzielanie ochrony międzynarodowej cudzoziemcom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej

*Granting Foreigners the International Protection
in the Republic of Poland*

STRESZCZENIE

Po tzw. arabskiej wiosnie ludów zauważalny jest znaczny wzrost liczby osób poszukujących ochrony międzynarodowej w państwach członkowskich UE. W 2015 r. ponad milion, a do czerwca 2016 r. około 156 tys. uchodźców, uchodźców wewnętrznych i innych migrantów udało się do Europy, uciekając przed konfliktem wewnętrznym lub w poszukiwaniu lepszych warunków bytowych. Komisja Europejska podjęła działania mające na celu zahamowanie napływu migrantów do Europy, np. przeznaczyła środki w wysokości 83 mln euro na pilną pomoc dla uchodźców w Grecji, wspiera także uchodźców przebywających w Turcji, której od początku konfliktu w Syrii (tj. od 2011 r.) przekazała pomoc w wysokości 455 mln euro.

UE nie ograniczyła się tylko do udzielenia pomocy finansowej, ale też dokonała zmian zarówno w prawie pierwotnym, jak i wtórnym. Ich podstawowym celem było wzmocnienie ochrony uchodźców, zapewnienie większej sprawiedliwości i efektywności tzw. systemowi dublińskiemu, który określa państwo odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku azylowego. Należy także podkreślić, iż istotnym czynnikiem determinującym te zmiany były orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz TSUE w tzw. sprawach dublińskich.

Polityka UE w dziedzinie azylu i imigracji w istotnym stopniu wpływa na ustawodawstwo państw członkowskich, w tym Polski. W związku z tym, w celu dostosowania prawa polskie-

go do aktów prawa unijnego, uchwalono ustawę z dnia 10 września 2015 r. o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw, która dokonuje wdrożenia całości postanowień dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE (tzw. dyrektywy proceduralnej), dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/33/UE (tzw. dyrektywy recepcyjnej) oraz dostosowuje przepisy krajowe do przepisów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady 604/2013/UE (tzw. Dublin III).

W artykule przedstawiono najważniejsze zmiany wprowadzone do ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, dotyczące ochrony międzynarodowej (tj. nadania statusu uchodźcy i przyznanie ochrony uzupełniającej), z uwzględnieniem zobowiązań wynikających dla Polski z prawa międzynarodowego i aktów prawa unijnego w tym zakresie.

Słowa kluczowe: ochrona międzynarodowa; uchodźcy; system dubliński; Wspólny Europejski System Azylowy

WPROWADZENIE

Na gruncie obecnie obowiązującej ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony)¹, istotnie znowelizowanej ustawą o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw z dnia 10 września 2015 r.², udzielenie ochrony międzynarodowej przybiera dwie formy: nadanie statusu uchodźcy lub udzielenie ochrony uzupełniającej. Pozostałe formy (udzielenie azylu i udzielenie ochrony czasowej) określane są „innymi rodzajami ochrony udzielanej cudzoziemcom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej”³.

Zmiany wprowadzone w ustawie o udzielaniu cudzoziemcom ochrony są bezpośrednim następstwem implementowania dyrektyw unijnych, które były wydawane w celu zharmonizowania systemu azylowego państw członkowskich UE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego (PE) i Rady 2013/32/UE⁴ oraz dyrektywa PE i Rady 2013/33/UE⁵. Przepisy krajowe dostosowano także do rozporządzenia PE i Rady 604/2013/UE (tzw. Dublin III)⁶. Rozwiązania przyjęte w aktach

¹ Dz.U. z 2012 r., poz. 680 ze zm.

² Dz.U. z 2015 r., poz. 1607.

³ Zob. art. 3 ust. 1 i dział III ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony.

⁴ Dyrektywa PE i Rady 2013/32/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej (wersja przekształcona) – dyrektywa proceduralna (dyrektywa PE i Rady 2013/32/UE), Dz.Urz. UE z 29 czerwca 2013 r., L 180/60.

⁵ Dyrektywa PE i Rady 2013/33/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia norm dotyczących przyjmowania wnioskodawców ubiegających się o ochronę międzynarodową (wersja przekształcona) – dyrektywa recepcyjna (dyrektywa PE i Rady 2013/33/UE), Dz.Urz. UE z 29 czerwca 2013 r., L 180/96.

⁶ Rozporządzenie PE i Rady (UE) nr 604/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpa-

prawa unijnego są natomiast konsekwencją zobowiązań prawnomiędzynarodowych państw członkowskich UE i orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w tzw. sprawach dublińskich.

W artykule ograniczono się do omówienia ochrony międzynarodowej, tj. nadania statusu uchodźcy i udzielenia ochrony uzupełniającej.

OCHRONA CUDZOZIEMCÓW W PRAWIE MIĘDZYNARODOWYM I UNIJNYM

1. Prawo międzynarodowe

Ramy prawne ochrony międzynarodowej cudzoziemców – nadanie statusu uchodźcy lub przyznanie ochrony uzupełniającej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (RP), są określone postanowieniami prawa międzynarodowego, a w szczególności Konwencji genewskiej dotyczącej statusu uchodźców (KG), sporządzonej w Genewie 28 lipca 1951 r.⁷ wraz z Protokołem nowojorskim (PN), sporządzonym w Nowym Jorku 31 stycznia 1967 r.⁸, aktami prawa unijnego oraz przepisami prawa wewnętrznego.

KG zawiera definicję uchodźcy⁹, tzw. klauzule włączenia, wyłączenia oraz ustania, czyli kryteria, na podstawie których daną osobę należy uznać za uchodźcę, nie należy jej uznawać bądź należy zaprzestać jej uznania. Konwencja ta określa też minimalne standardy traktowania uchodźców¹⁰. W związku z tym, iż

trzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca (wersja przekształcona); rozporządzenie PE i Rady 604/2013/UE, Dz.Urz. UE z 29 czerwca 2013 r., L 180/31.

⁷ Dz.U. z 1991 r., nr 119 poz. 515.

⁸ Dz.U. z 1991 r., nr 119 poz. 517.

⁹ Zob. J.C. Hathaway, *Evolution of Refugee Status in International Law: 1920–1950*, “International and Comparative Law Quarterly” 1984, Vol. 33, No. 2, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/iclj/33.2.348>, s. 350–380. Autor wyodrębnił trzy fazy formułowania definicji „uchodźcy”: 1) prawną (lata 1920–1935), w której uchodźca należał do grupy osób pozbawionych swobody przekraczania granic, gdyż utracili ochronę prawną swojego państwa, 2) społeczną (lata 1935–1938), obejmującą swym zakresem jednostki będące ofiarami wstrząsów społecznych i politycznych, niezależnie od ich sytuacji prawnomiędzynarodowej, 3) indywidualistyczną (lata 1938–1950), uwzględniającą więc występującą między jednostką a państwem. Zob. *Documents: The International Protection of Refugees: Interpreting Article 1 of the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees*, UNHCR, Geneva, April 2001, “Refugee Survey Quarterly” 2001, Vol. 20, No. 3, s. 78–94.

¹⁰ *The Legal Framework of the International Refugee Protection System*, [w:] K. Jastram, M. Achiron, *Refugee Protection: A Guide to International Refugee Law*, Geneva, Switzerland, Inter-Parliamentary Union, 2001, s. 8. Zob. G.S. Goodwin-Gill, *The Principles of International Refugee Law*, [w:] *Asylum, Parliamentary Assembly*, ed. S. Jeleff, Strasbourg 1995, s. 14–18; J.C. Hathaway, *The Rights of Refugees Under International Law*, Cambridge 2005, DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511614859>, s. 16–109; E. Feler, *The 1951 Convention: Five Decades of Refugee Protection*, “Refugee Survey Quarterly” 2001, Vol. 20, No. 3, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/rsq/20.3.1>, s. 1–4.

zawierała klauzulę czasową (odnoszącą się do osób, które zostały uchodźcami na skutek wydarzeń przed 1 stycznia 1951 r.) oraz terytorialną (państwa-strony mogły ograniczyć swoje zobowiązania tylko do uchodźców europejskich), przyjęto PN, który zniósł wszystkie te ograniczenia¹¹.

Zgodnie z postanowieniami KG osoba, która ubiega się o status uchodźcy: musi być prześladowana z określonych powodów lub żywić uzasadnioną obawę przed prześladowaniem; musi przebywać poza granicami państwa, którego jest obywatelem lub poza terytorium państwa swego stałego zamieszkania; nie może korzystać z ochrony państwa, którego jest obywatelem lub na którego terytorium zamieszkuje na stałe¹².

W tym kontekście należy zauważyć, że również w wielu dokumentach prawnomiędzynarodowych, zarówno wiążących, jak i niewiązących, o charakterze uniwersalnym i regionalnym, zawarto definicję „uchodźcy”, np. w: § 6 A(i) (iii) i § 6 B Statutu Wysokiego Komisarza NZ ds. Uchodźców (UNHCR)¹³; art. 1 Konwencji Organizacji Jedności Afrykańskiej (OJA) regulującej określone aspekty problemów uchodźców w Afryce¹⁴. Definicja „uchodźcy” zawarta w Statucie UNHCR i w Konwencji OJA ma szerszy zakres stosowania niż ta ujęta w KG i PN. W rezolucji Komitetu Ministrów, dotyczącej azylu dla osób zagrożonych prześladowaniami z 1967 r., odwołano się do definicji „uchodźcy” zawartej w KG z 1951 r.¹⁵, natomiast w § 2 Deklaracji o azylu terytorialnym, przyjętej przez Komitet Ministrów Rady Europy (RE) w 1977 r.¹⁶, stwierdzono, iż zawiera ona gwarancje dla wszystkich objętych postanowieniami KG z 1951 r., a także każdą osobę, którą państwa członkowskie RE (będące stronami KG z 1951 r.) uznają za godną do otrzymania azylu z powodów humanitarnych¹⁷.

¹¹ Zob. *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*, HCR/IP/4/Eng/REV.1 Reedited, Geneva, January 1992, UNHCR 1979, pkt 6–9; A. Florczak, *Uchodźstwo*, [w:] *Organizacje międzynarodowe w działaniu*, red. A. Florczak, A. Lisowska, Wrocław 2014, s. 376–377.

¹² Szerzej: A. Zimmerman, C. Mahler, *Article 1 A, para. 2*, [w:] *The 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol*, eds. A. Zimmerman, J. Dörschner, F. Machts, Oxford 2011, s. 281–466.

¹³ *Ibidem*, s. 315. Zob. *Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees*, General Assembly Resolution 428 (V) of 14 December 1950.

¹⁴ *AOU Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa, Adopted by the Assembly of Heads of State and Government at its Sixth Ordinary Session, Addis-Ababa, 10 September 1969*, “UNTS” 1976, Vol. 1001, No. 14691, s. 45–52.

¹⁵ Council of Europe: Committee of Ministers, Resolution (67) 14: *Asylum to Persons in Danger of Persecution, 29 June 1967, 14 (1967)*, www.refworld.org/docid/3ae6b38168.htm [dostęp: 25.07.2016].

¹⁶ *Declaration on Territorial Asylum, Adopted by the Committee of Ministers on 18 November 1977, at the 278th Meeting of the Ministers' Deputies*, www.refworld.org/pdfid/3ae6b3611c.pdf [dostęp: 25.07.2016].

¹⁷ Zob. A. Zimmerman, C. Mahler, *op. cit.*, s. 320.

W art. 1 C KG wymieniono warunki, w których osoba uznana za uchodźcę przestaje nim być. Zgodnie z tym artykułem dana osoba nie ma prawa do korzystania ze statusu uchodźcy, jeżeli dobrowolnie zwróciła się ponownie o ochronę państwa, którego jest obywatelem lub, utraciwszy swoje obywatelstwo, ponownie dobrowolnie je przyjęła, lub przyjęła nowe obywatelstwo i korzysta z ochrony państwa, którego obywatelstwo przyjęła, lub ponownie dobrowolnie osiedliła się w państwie, które opuściła lub poza którego granicami przebywała z powodu obawy przed prześladowaniem, lub nie może dłużej odmawiać korzystania z ochrony państwa swego obywatelstwa, ponieważ ustały warunki, w związku z którymi została uznana za uchodźcę, jest osobą, która nie mając żadnego obywatelstwa, może powrócić do państwa, w którym miała poprzednio stałe miejsce zamieszkania, gdyż przestały istnieć okoliczności, w związku z którymi została uznana za uchodźcę.

Klauzule wyłączające wskazują natomiast kategorie osób, które nie powinny otrzymać statusu uchodźcy. Dotyczą one trzech grup osób: 1) uchodźców objętych ochroną lub pomocą organów lub agencji Organizacji Narodów Zjednoczonych innych niż UNHCR, 2) osób, które spełniają kryteria zawarte w definicji uchodźcy i zostały przyjęte w kraju, w którym zagwarantowano im większość praw przysługujących obywatelom, lecz jednocześnie nie otrzymały obywatelstwa tego kraju, 3) osób, które nie zasługują na ochronę międzynarodową, ponieważ dokonały zbrodni przeciwko pokojowi, zbrodni wojennej lub zbrodni przeciwko ludzkości oraz osób, które dokonały poważnej zbrodni o charakterze niepolitycznym poza państwem, które je przyjęło, przed uznaniem za uchodźcę, a także osób, które są winne czynów sprzecznych z celami i zasadami Narodów Zjednoczonych¹⁸.

KG w art. 33 zawiera również zasadę – bezwzględnie wiążącą *non-refoulement*, uznawaną za normę *ius cogens*¹⁹ – bezwzględnie wiążącą, która nie może być uchylona za zgodą stron. Zasada ta chroni jednostki przed wydaleniem lub zawróceniem uchodźców do granic terytoriów, na których groziłoby im prześla-

¹⁸ Zob. J.C. Hathaway, C.J. Harvey, *Framing Refugee Protection in the New World Disorder*, "Cornell International Law Journal" 2001, Vol. 34, No. 2, s. 259–286; A. Duffy, *Expulsion to Face Torture? Non-refoulement in International Law*, "International Journal of Refugee Law" 2008, Vol. 20, No. 3, s. 375–377; S. Sivakumaran, *Exclusion from Refugee Status: The Purposes and Principles of the United Nations and Article 1F(c) of the Refugee Convention*, "International Journal of Refugee Law" 2014, Vol. 26, No. 1, s. 350–381.

¹⁹ Zgodnie z art. 53 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów, sporządzonej w Wiedniu 23 maja 1969 r., norma *ius cogens* to norma przyjęta i uznana przez międzynarodową społeczność państw jako całość za normę, od której żadne odstępstwo nie jest dozwolone i która może być zmieniona jedynie przez późniejszą normę postępowania prawa międzynarodowego o tym samym charakterze (Dz.U. z 1990 r., nr 74, poz. 439, załącznik). Zob. J. Allain, *The Jus Cogens Nature of Non-refoulement*, "International Journal of Refugee Law" 2001, Vol. 13, No. 4, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/ijrl/13.4.533>, s. 533–558; *Cartagena Declaration on Refugees, Colloquium on the International Protection of Refugees in Central America, Mexico and Panama, Adopted*

dowanie ze względów religijnych, rasowych, narodowościowych, politycznych czy ze względu na przynależność do określonej grupy społecznej. Ogranicza ona prawo państw do dyskrecjonalnego decydowania o wjeździe lub wydaleniu cudzoziemca ze swojego terytorium²⁰. W KG z 1951 r. jej zakres podmiotowy został ujęty dość wąsko, gdyż odnosi się do uchodźców i osób ubiegających się o azyl²¹.

Zasada *non-refoulement*²² została zawarta także w innych dokumentach (zarówno wiążących, jak i niewiązących) przyjętych w ramach ONZ oraz przez organizacje regionalne²³, np. w art. 3 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo

*by the Colloquium on the International Protection of Refugees in Central America, Mexico and Panama, held at Cartagena, Colombia from 19–22 November 1984, pkt III (5), www.oas.org/dil/1984_Cartagena_Declaration_on_Refugees.pdf [dostęp: 25.07.2016]; *General Conclusion on International Protection General Conclusion on International Protection No. 79 (XLVII) – 1996, Executive Committee 47th Session, Contained in United Nations General Assembly document A/AC.96/878 and document No. 12A (A/51/12/Add.1), pkt 1: „[...] the principle of non-refoulement is not subject to derogation”; *Advisory Opinion...*, pkt 12; W. Kälin, M. Caroni, L. Heim, *Article 33, para. 1*, [w:] *The 1951 Convention Relating to the Status of Refugees...*, s. 1345–1346; E. Lauterpacht, D. Bethlehem, *op. cit.*, pkt 51–53, s. 106. Por. A. Duffy, *op. cit.*, s. 377. Autor stwierdził, iż klauzule wyłączające z art. 1 F KG z 1951 r. sugerują, iż zasada *non-refoulement* nie uzyskała statusu normy *ius cogens*.**

²⁰ T. Seline, *The Principle of Non-refoulement and the De-territorialization of Border Control at Sea*, “*Leiden Journal of International Law*” 2014, Vol. 27, No. 3, s. 663–667; G.S. Goodwin-Gill, *The Right to Seek Asylum: Interception at Sea and the Principle of Non-refoulement*, “*International Journal of Refugee Law*” 2011, Vol. 23, No. 3, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/ijrl/eer018>, s. 444–446.

²¹ Por. np. art. 3 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPCZ), przyjętej w Rzymie 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r., nr 6, poz. 284), oraz art. 7 Międzynarodowych Paktów Praw Obywatelskich i Politycznych (MPPOiP) (Dz.U. z 1977 r., nr 38, poz. 167, załącznik), które wskazują na szerszy zakres podmiotowy stosowania zasady *non-refoulement* niż KG z 1951 r. Zob. H. Lambert, *Protection Against Refoulement from Europe: Human Rights Law Comes to the Rescue*, “*International and Comparative Law Quarterly*” 1999, Vol. 48, No. 3, s. 522–523; G.S. Goodwin-Gill, J. McAdam, *The Refugee in International Law*, Oxford 2007, s. 232–233; A. Duffy, *op. cit.*, s. 381.

²² *Advisory Opinion on the Extraterritorial Application of Non-refoulement Obligations under the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol*, UNHCR, Geneva, 26 January 2007, pkt 5–12. Zob. N. Coleman, *Non-refoulement Revised Renewed Review of the Status of the Principle of Non-refoulement as Customary International Law*, “*European Journal of Migration and Law*” 2003, Vol. 5, No. 1, s. 23–68; A. Duffy, *op. cit.*, s. 373–390; J.F. Durieux, J. McAdam, *Non-refoulement Through Time: The Case for a Derogation Clause to the Refugee Convention in Mass Influx Emergencies*, “*International Journal of Refugee Law*” 2004, Vol. 16, No. 1, s. 4–24; E. Lauterpacht, D. Bethlehem, *The Scope and Content of the Principle of Non-refoulement: Opinion*, [w:] *Refugee Protection in International Law: UNHCR’s Global Consultations on International Protection*, eds. E. Feller, V. Türk, F. Nicholson, Cambridge 2003, pkt 48–192, s. 106–140; J. Wojnowska-Radzińska, *The Right of an Alien to be Protected against Arbitrary Expulsion in International Law*, Leiden – Boston 2015, s. 92–98.

²³ Zob. W. Kälin, M. Caroni, L. Heim, *op. cit.*, s. 1345; J. Wojnowska-Radzińska, *op. cit.*, s. 93–94; T. Seline, *op. cit.*, s. 667–668.

karania (KZT) z 10 grudnia 1984 r.²⁴, art. 22 ust. 8 Międzyamerykańskiej Konwencji o ochronie praw człowieka przyjętej w 1969 r.²⁵, art. 5 i 12 ust. 3 Afrykańskiej Karty Praw Człowieka i Ludów z 1981 r.²⁶, w pkt III (5) Deklaracji z Kartaginy o uchodźcach z 22 listopada 1984 r., w art. III Zasad z Bangkoku o statusie i traktowaniu uchodźców przyjętych w New Delhi 24 czerwca 2001 r.²⁷, w pkt 6 Deklaracji z Kampali o uchodźcach, powracających i uchodźcach wewnętrznych w Afryce z 23 października 2009 r.²⁸ W tym kontekście warto zauważyć, iż zasada ta nie została wyrażona wprost w MPPOiP, EKPCZ z 1950 r.²⁹ Przyjmuje się jednak, iż art. 7 MPPOiP³⁰ oraz art. 3 EKPCZ zawierają tę zasadę³¹, a zakres jej stosowania jest znacznie szerszy niż ten określony w art. 33 KG z 1951 r.³²

W art. 33 ust. 2 KG z 1951 r. określono natomiast dwa przypadki, w których zasada *non-refoulement* nie będzie stosowana: 1) gdy uchodźca stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa przyjmującego, 2) gdy uchodźca został skazany prawomocnym wyrokiem za poważne zbrodnie i stanowi niebezpieczeństwo dla społeczeństwa państwa przyjmującego³³. Ponadto art. 1 F KG z 1951 r. określa jednostki, które w ogóle nie są objęte zakresem działania Konwencji³⁴. Postanowienia art. 33 ust. 2 KG z 1951 r. nie naruszają postanowień zawartych w umowach międzynarodowych z dziedziny praw człowieka, które nie przewidują wyjątków od zasady *non-refoulement*, np. EKPCZ, MPPOiP, KZT³⁵.

²⁴ Dz.U. z 1989 r., nr 63, poz. 378, załącznik.

²⁵ www.corteidh.or.cr/index.php/en/about-us/instrumentos [dostęp: 25.07.2016]. Zob. D.J. Cantor, S.E. Barichello, *The Inter-American Human Rights System: A New Model for Integrating Refugee and Complementary Protection?*, "International Journal of Human Rights" 2013, Vol. 17, No. 5–6, s. 689–706.

²⁶ www.achpr.org/instruments/achpr [dostęp: 25.07.2016]. Zob. W. Kälin, M. Caroni, L. Heim, *op. cit.*, s. 1355.

²⁷ *Final Text of the AALCO's 1966 Bangkok Principles on Status and Treatment of Refugees, as adopted on 24 June 2001 at the AALCO's 40th Session, New Delhi*, www.refworld.org/docid/3de5f2d52.html [dostęp: 25.07.2016].

²⁸ *Kampala Declaration on Refugees, Returnees and Internally Displaced Persons in Africa, Adopted by the Africa Union in the Special Summit on Refugees, Returnees and Internally Displaced Persons in Africa Held in Kampala, Uganda, on 22–23 October 2009*, Ext/Assembly/AU/PA/Draft/Decl.(I) Rev.1, www.refworld.org/docid/4af0623d2.html [dostęp: 25.07.2016].

²⁹ Zob. H. Lambert, *op. cit.*, s. 515–516.

³⁰ G.S. Goodwin-Gill, J. McAdam, *op. cit.*, s. 208–209.

³¹ H. Lambert, *op. cit.*, s. 516, 519.

³² A. Duffy, *op. cit.*, s. 378.

³³ J. Wojnowska-Radzińska, *op. cit.*, s. 97; G.S. Goodwin-Gill, J. McAdam, *op. cit.*, s. 234–244; J.C. Hathaway, C.J. Harvey, *op. cit.*, s. 286–296; H. Lambert, *op. cit.*, s. 519.

³⁴ Zob. H. Lambert, *op. cit.*, s. 519–520.

³⁵ *Advisory Opinion...*, pkt 10–11, s. 4–5. Zob. N. Mole, C. Meredith, *Asylum and the European Convention on Human Rights*, Council of Europe Publishing 2010, s. 23–24; J. Wojnowska-Radzińska, *op. cit.*, s. 97, 102, 104–108; A. Duffy, *op. cit.*, s. 377–379; M. Sy, *UNHCR and Preventing Indirect Refoulement in Europe*, "International Journal of Refugee Law" 2015, Vol. 27, No. 3, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/ijrl/evv035>, s. 458–459.

W art. 12–30 KG z 1951 r. wymieniono prawa, które przysługują uchodźcom, w tym: prawo do takiego samego traktowania, jak obywateli państwa przyjmującego, odnośnie do swobody wyznania, ochrony własności przemysłowej, dostępu do sądów, dostępu do oświaty, prawa do opieki i pomocy społecznej; prawo do najbardziej korzystnego traktowania przyznanego w tych samych okolicznościach obywatelom innych państw, w tym: prawo do stowarzyszania się, prawo do wykonywania pracy najemnej; prawo do najbardziej korzystnego, ale nie mniej korzystnego traktowania przyznanego w tych samych okolicznościach obywatelom innych państw, w tym: nabycia mienia ruchomego i nieruchomego, samozatrudnienia, wykonywania wolnych zawodów; prawo do takiego samego traktowania, jak innych cudzoziemców odnośnie do prawa swobody poruszania się, wyboru miejsca zamieszkania.

Należy jednak podkreślić, że KG jest jednym z wielu dokumentów regulujących sytuację prawną cudzoziemców. W ramach zarówno powszechnego³⁶, jak i regionalnego systemu ochrony praw człowieka³⁷ przyjęto wiele innych dokumentów prawnomiędzynarodowych, których Polska jest stroną, a określających prawa i obowiązki cudzoziemców.

³⁶ Zob. np. MPPOiP wraz z Protokołem fakultatywnym (Dz.U. z 1994 r., nr 23, poz. 80) i Drugim protokołem fakultatywnym w sprawie zniesienia kary śmierci (Dz.U. z 2014 r., poz. 891); Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (Dz.U. z 1977 r., nr 38, poz. 169, załącznik); Międzynarodową konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej, przyjętą i otwartą do podpisu lub ratyfikacji rezolucją Zgromadzenia Ogólnego (ZO) Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) 2106 (XX) z 21 grudnia 1965 r. (Dz.U. z 1969 r., nr 25, poz. 187, załącznik); Międzynarodową konwencję o zwalczaniu i karaniu zbrodni apartheidu, przyjętą 30 listopada 1973 r. rezolucją 3068 (XXVIII) ZO ONZ (Dz.U. z 1976 r., nr 32, poz. 186, załącznik); Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, przyjętą przez ZO ONZ 18 grudnia 1979 r. (Dz.U. z 1982 r., nr 10, poz. 71, załącznik); Konwencję o prawach dziecka przyjętą przez ZO ONZ 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r., nr 120, poz. 526); Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne, przyjęty w Nowym Jorku 25 maja 2000 r. (Dz.U. z 2007 r., nr 91, poz. 608); Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii, przyjęty w Nowym Jorku 25 maja 2000 r. (Dz.U. z 2007 r., nr 76, poz. 494); Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzoną w Nowym Jorku 13 grudnia 2006 r. (Dz.U. z 2012 r., poz. 1169).

³⁷ Zob. np. EKPCZ wraz z protokołami fakultatywnymi, w szczególności: Protokół nr 4 do EKPCZ, sporządzony w Strasburgu 16 września 1963 r. (Dz.U. z 1995 r., nr 36, poz. 175/2); Protokół nr 7 do EKPCZ, przyjęty w Strasburgu 22 listopada 1984 r. (Dz.U. z 2003 r., nr 42, poz. 364); Europejskie porozumienie w sprawie zniesienia wiz dla uchodźców, sporządzone w Strasburgu 20 kwietnia 1959 r. (Dz.U. z 2005 r., nr 225, poz. 1929); Europejską Kartę Społeczną, sporządzoną w Turynie 18 października 1961 r. (Dz.U. z 1999 r., nr 8, poz. 67); Europejskie porozumienie o przekazywaniu odpowiedzialności za uchodźców, sporządzone w Strasburgu 16 października 1980 r. (Dz.U. z 2005 r., nr 225, poz. 1931); Europejską konwencję o wykonywaniu praw dzieci, sporządzoną w Strasburgu 25 stycznia 1996 r. (Dz.U. z 2000 r., nr 107, poz. 1128); Konwencję Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, sporządzoną w Warszawie

2. Prawo Unii Europejskiej

W latach 90. XX w. Wspólnoty Europejskie (WE) przystąpiły do budowy Wspólnego Europejskiego Systemu Azylowego (WESA), który miał polegać na przyjęciu środków dotyczących azylu zgodnie z KG z 1951 r. i PN³⁸.

Podstawową przyczyną utworzenia WESA, a także determinującą jego ostateczny kształt, było zniesienie kontroli na granicach wewnętrznych WE/UE. Zasadniczym celem WESA, inaczej niż w przypadku rozwiązań przyjętych w niektórych dokumentach opracowanych przez organizacje regionalne, nie było uzupełnienie postanowień KG z 1951 r. i PN, lecz podjęcie działań służących ochronie WE/UE w braku kontroli na granicach wewnętrznych państw należących do Strefy Schengen³⁹.

W pierwszej fazie kształtowania się WESA (lata 1985–1999)⁴⁰ państwa członkowskie ówczesnych WE starały się zharmonizować przepisy wewnętrzne w dziedzinie azylu i migracji⁴¹. Przyjęcie w 1985 r. Układu z Schengen⁴² oraz

16 maja 2005 r. (Dz.U. z 2009 r., nr 20, poz. 107); Konwencję o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzoną w Lanzarote 25 października 2007 r. (Dz.U. z 2015 r., poz. 608); Konwencję Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzoną 11 maja 2011 r. w Stambule (Dz.U. z 2015 r., poz. 96). Ponadto w ramach Rady Europy powołano specjalnego Koordynatora ds. migracji, Europejską komisję przeciwko rasizmowi i nietolerancji oraz Grupę ekspertów ds. zwalczania handlu ludźmi. Funkcjonuje także Urząd komisarza ds. praw człowieka.

³⁸ Zob. B. Mikołajczyk, *Europejski Trybunał Praw Człowieka a „system dubliński”*. Uwagi w związku z wyrokiem ETPCz w sprawie M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji, [w:] *Unia Europejska a prawo międzynarodowe. Księga Jubileuszowa dedykowana Prof. Elżbiecie Dyni*, red. L. Brodowski, D. Kuźniar-Kwiatek, Rzeszów 2015, s. 267.

³⁹ V. Chetail, *The Common European Asylum System: Bric-à-Brac or System?*, [w:] *Reforming the Common European Asylum System: The New European Refugee Law*, eds. V. Chetail, F. de Bruycker, F. Maiani, Leiden – Boston 2016, s. 4–5; V. Moreno-Lax, *Dismantling the Dublin System: M.S.S. v. Belgium and Greece*, “European Journal of Migration and Law” 2012, Vol. 14, No. 1, s. 2. Zob. art. 3 ust. 2 Traktatu o Unii Europejskiej (TUE), tekst skonsolidowany Traktatu z Lizbony, zmieniającego Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (Dz.Urz. UE z 2012 r., C 326/1).

⁴⁰ Zob. np. C. Kaunert, S. Léonard, *The European Union Asylum Policy after the Treaty of Lisbon and the Stockholm Programme: Towards Supranational Governance in a Common Area of Protection?*, “Refugee Survey Quarterly” 2012, Vol. 31, No. 4, s. 8. Autorzy ci pierwszy etap datują na lata 1999–2004.

⁴¹ P. Bandel, *The Common European Asylum System: Achievements, Failures, Outlooks and Policy Learning for the EU and Canada, Canada-Europe Transatlantic Dialogue: Seeking Transnational Solutions to the 21st Century Problems*, CETA Policy Briefs Series, May 2014, <https://carleton.ca/ces/wp-content/uploads/Bandel-policy-brief-20143.pdf> [dostęp: 25.07.2016]. Zob. *Final Communiqué of the Meeting of Heads of Government of the Community (Paris, 9 and 10 December 1974)*, Bulletin of the European Communities, December 1974, No. 12, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, pkt 10, www.cvce.eu/obj/final_communique_of_the_paris_summit_9_and_10_december_1974-en-2acd8532-b271-49ed-bf63-bd8131180d6b.html [dostęp: 25.07.2016].

⁴² Umowa między rządami państw Unii Gospodarczej Beneluksu oraz Republiki Federalnej

Jednolitego Aktu Europejskiego w 1986 r.⁴³ stanowiło kolejny etap w tworzeniu obszaru bez granic wewnętrznych w ramach WE, na którym zostałyby zapewniona swoboda przepływu osób, towarów, usług i kapitału⁴⁴. Rezultatem prac powołanej w 1986 r. Grupy *Ad Hoc* ds. Migracji⁴⁵ było przyjęcie w dniu 15 czerwca 1990 r. w Dublinie Konwencji wyznaczającej państwo odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku azylowego złożonego w jednym państwie członkowskim WE⁴⁶. Konwencja dublińska zastąpiła postanowienia rozdziału 7 tytułu II Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen z 19 czerwca 1990 r.⁴⁷ Podstawowym celem systemu dublińskiego jest zapewnienie swobody przemieszczania się wewnątrz WE przez zniesienie kontroli na granicach. Konwencja, po pierwsze, zapobiegała równoczesnemu wnoszeniu wniosków azylowych w kilku państwach członkowskich WE przez określenie kryteriów niezbędnych do ustalenia państwa odpowiedzialnego za rozpatrzenie takiego wniosku; po drugie, eliminowała zjawisko tzw. krążących uchodźców, zobowiązując państwa odpowiedzialne do zakończenia postępowania w sprawie rozpatrzenia takiego wniosku⁴⁸. Państwem odpowiedzialnym za rozpatrzenie wniosku i udzielenie ochrony było: 1) państwo, na którego terytorium znajdował się członek rodziny uchodźcy lub osoby poszukującej azylu, 2) państwo, które wydało pozwolenie na pobyt, wizę lub którego obywatel nielegalnie przekroczył granicę lądową, morską, powietrzną, a w ostateczności pierwsze państwo, w którym złożono wniosek o objęcie ochroną⁴⁹.

Niemiec i Republiki Francuskiej, dotycząca stopniowego zniesienia kontroli na wspólnych granicach, z 14 czerwca 1985 r., tekst w: „Materiały i Dokumenty” 1995, nr 151, Biuro Studiów i Ekspertyz, s. 7 i n. Zob. S. Łoziński, *Porozumienia z Schengen: (postanowienia Układu z Schengen i Konwencji Wykonawczej, problemy wprowadzenia ich w życie, znaczenie dla Polski)*, Kancelaria Sejmu, Biuro Studiów i Ekspertyz, sierpień 1995, Raport nr 77, s. 1–30.

⁴³ Dz.U. z 2004 r., nr 90, poz. 864/65. Zob. E. Guild, *The Europeanisation of Europe's Asylum Policy*, „International Journal of Refugee Law” 2006, Vol. 18, No. 3–4, s. 634–635.

⁴⁴ F. Ippolito, S. Velluti, *The Recast Process of the EU Asylum System: A Balancing Act Between Efficiency and Fairness*, „Refugee Survey Quarterly” 2011, Vol. 30, No. 3, s. 25–26.

⁴⁵ Zob. C. Kaunert, S. Léonard, *op. cit.*, s. 7.

⁴⁶ Dz.Urz. WE z 19 sierpnia 1997 r., C 254/1. Zob. A. Hurwitz, *The 1990 Dublin Convention: A Comprehensive Assessment*, „International Journal of Refugee Law” 1999, Vol. 11, No. 4, s. 647–677; A. Nicol QC, S. Harrison, *The Law and Practice in the Application of the Dublin Convention in the United Kingdom*, „European Journal of Migration and Law” 1999, Vol. 1, No. 4, s. 469–476; M. Reinhard, *Adjusting the Dublin Convention: New Approaches to Member State Responsibility for Asylum Applications*, „European Journal of Migration and Law” 2001, Vol. 3, No. 1, s. 9–12.

⁴⁷ Dz.Urz. WE z 22 września 2000 r., L 239/19.

⁴⁸ A. Hurwitz, *op. cit.*, s. 647; C. Marinho, M. Heinonen, *Dublin after Schengen: Allocating Responsibility for Examining Asylum Applications in Practice*, s. 2, http://aei.pitt.edu/800/1/scop98_3_1.pdf [dostęp: 25.07.2016]; V. Moreno-Lax, *op. cit.*, s. 2–3.

⁴⁹ S.M. Gil, *Shaping the Common European Asylum System Through the Protection of Human Rights: The Jurisprudence of the European Court of Human Rights as a Tool for Circumscribing the Discretionary Powers of States in the Dublin System*, UACES 45th Annual Conference Bilbao, 7–9 September 2015, www.uaces.org/documents/papers/1501/Morgades%20Gil.pdf [dostęp: 25.07.2016].

Konwencja wprawdzie ustanawiała pewne wspólne standardy dla państw członkowskich WE (np. definicję uchodźcy, procedurę azylową), ale rozwiązania w niej przyjęte okazały się niewystarczające⁵⁰.

W art. K 1 Traktatu z Maastricht z 7 lutego 1992 r.⁵¹ stwierdzono, iż kwestia azylu stanowi przedmiot wspólnego zainteresowania w ramach III filaru UE – Wymiar Sprawiedliwości i Sprawy Wewnętrzne. Na mocy postanowień Traktatu amsterdamskiego z 2 października 1997 r.⁵² nastąpiło przeniesienie kwestii wiz i azylu z III filaru do I. Zgodnie z art. 63 ust. 1–4 WE uzyskały kompetencje do przyjęcia środków w dziedzinie azylu z poszanowaniem postanowień KG z 1951 r. i PN, w tym dotyczące uchodźców i uchodźców wewnętrznych oraz w dziedzinie polityki migracyjnej⁵³. Traktat amsterdamski przewidział jednak przyjęcie minimalnych standardów⁵⁴.

Początkiem drugiego etapu kształtowania się WESA było określenie, na spotkaniu Rady Europejskiej w Tampere w dniach 15–16 października 1999 r.⁵⁵, celów i zadań WE w dziedzinie azylu i polityki migracyjnej. W konkluzjach przewidziano przyjęcie wspólnych minimalnych standardów, które mają stanowić podstawę do stworzenia jednolitej procedury i przyjęcia jednolitego statusu dla jednostek, które uzyskały azyl⁵⁶. Następnie cele te rozwinięto w Programie Haskim, przyjętym przez Radę Europejską w dniach 4–5 listopada 2004 r.⁵⁷, oraz w Planie działania z 2005 r., który służył implementacji celów i priorytetów określonych w Programie Haskim⁵⁸.

⁵⁰ V. Chetail, *op. cit.*, s. 7.

⁵¹ Dz.Urz. WE z 29 lipca 1992 r., C 191/1; E. Guild, *op. cit.*, s. 638–640.

⁵² Dz.U. z 2004 r., nr 90, poz. 864/31.

⁵³ S.M. Gil, *op. cit.*, s. 5. Zob. A. Baldaccini, H. Toner, *From Amsterdam and Tampere to the Hague: An Overview of Five Years of EC Immigration and Asylum Law*, [w:] *Whose Freedom, Security and Justice? EU Immigration and Asylum Law and Policy*, eds. A. Baldaccini, E. Guild, H. Toner, Oxford 2007, s. 2–22; A. Hurwitz, *op. cit.*, s. 647; F. Ippolito, *The Contribution of the European Courts to the Common European Asylum System and its Ongoing Recast Process*, “*Maas-tricht Journal of European and Comparative Law*” 2013, No. 2, s. 261–262; S. Peers, *Human Rights, Asylum and European Community Law*, “*Refugee Survey Quarterly*” 2005, Vol. 4, No. 2, s. 24–25.

⁵⁴ C. Kaunert. S. Léonard, *op. cit.*, s. 9–10.

⁵⁵ Zob. pkt A.A. – *Common Asylum and Migration Policy* – Konkluzji Rady Europejskiej z Tampere, www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm [dostęp: 25.07.2016]; A. Baldaccini, H. Toner, *op. cit.*, s. 3–6; V. Chetail, *op. cit.*, s. 10–11, 17.

⁵⁶ C. Kaunert. S. Léonard, *op. cit.*, s. 10.

⁵⁷ *The Hague Programme: Strengthening Freedom, Security and Justice in the European Union*, Council of the European Union, Brussels, 13 December 2004, 16054/04 JAI 559. Zob. A. Baldaccini, H. Toner, *op. cit.*, s. 18–19.

⁵⁸ *Council and Commission Action Plan Implementing the Hague Programme on Strengthening Freedom, Security and Justice in the European Union* (Dz.Urz. WE z 12 sierpnia 2005 r., C 198/1). Zob. E. Guild, *op. cit.*, s. 642–647.

W latach 2000–2005 przyjęto dyrektywy⁵⁹ i rozporządzenia⁶⁰, które określały minimalne warunki przyjmowania osób ubiegających się o azyl w państwach członkowskich WE oraz procedury azylowe i kryteria, których spełnienie było niezbędne do przyznania statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej⁶¹. W rezultacie Dublin II zastąpił Konwencję dublińską, przyjmując podobne rozwiązania w formie aktów prawa wtórnego WE⁶². Warto zauważyć, iż kryteria określające państwo odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o azyl rozszerzono o tzw. klauzulę suwerenności z art. 3 ust. 2 rozporządzenia Rady WE nr 343/2003, która pozwalała państwu rozpatrzyć wniosek o azyl w przypadku, gdy nie było do tego zobowiązane przepisami prawa wspólnotowego, oraz o określoną w art. 15 rozporządzenia Rady (WE) nr 343/2003 klauzulę humanitarną, która umożliwia rozpatrzenie wniosku przez państwo do tego niezobowiązane z przyczyn humanitarnych opartych na względach rodzinnych, kulturowych⁶³. Ponadto implementacja tzw. systemu dublińskiego, który upoważnia państwo członkowskie do odesłania osoby ubiegającej się o azyl do państwa odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku, opiera się na systemie Eurodac, który pozwala państwom członkowskim WE zidentyfikować osoby występujące o azyl (tzn. czy i w jakim państwie członkowskim ubiegały się o ochronę) lub podejmujące próbę nielegalnego przekroczenia granicy zewnętrznej WE⁶⁴.

⁵⁹ Dyrektywa Rady 2001/55/WE z dnia 20 lipca 2001 r. w sprawie minimalnych standardów przyznawania tymczasowej ochrony na wypadek masowego napływu wysiedleńców oraz środków wspierających równowagę wysiłków między państwami członkowskimi związanych z przyjęciem takich osób wraz z jego następstwami (Dz.Ur. WE z 7 sierpnia 2001 r., L 212/12); dyrektywa Rady 2003/9/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. ustanawiająca minimalne normy dotyczące przyjmowania osób ubiegających się o azyl (Dz.Ur. WE z 6 lutego 2003 r., L 031/18); dyrektywa Rady 2004/83/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie minimalnych norm dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako uchodźców lub jako osoby, które z innych względów potrzebują międzynarodowej ochrony oraz zawartości przyznawanej ochrony (Dz.Ur. WE z 30 września 2004 r., L 304/12); dyrektywa Rady 2005/85/WE z dnia 1 grudnia 2005 r. w sprawie ustanowienia minimalnych norm dotyczących procedur nadawania i cofania statusu uchodźcy w państwach członkowskich (Dz.Ur. WE z 13 grudnia 2005 r., L 326/13). Zob. C. Kaunert, S. Léonard, *op. cit.*, s. 11–13; C. Baluoz, G. Ruiz, *Refugee Status and Subsidiary Protection: Towards a Uniform Content of International Protection*, [w:] *Reforming the Common European Asylum System...*, s. 240–268.

⁶⁰ Rozporządzenie Rady WE nr 343/2003 z dnia 18 lutego 2003 r. ustanawiającego kryteria i mechanizmy określania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o azyl, wniesionego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego, tzw. Dublin II (Dz.Ur. WE z 25 lutego 2003 r., L 50/1).

⁶¹ B. Perusel, *Solidarity and Fairness in the Common European Asylum System – Failure or Progress*, “Migration Letters” 2015, Vol. 12, No. 2, s. 124–125.

⁶² H. Gray, *Surveying the Foundations: Article 80 TFEU and the Common European Asylum Systems*, “Liverpool Law Review” 2013, Vol. 34, No. 3, s. 178.

⁶³ S.M. Gil, *op. cit.*, s. 8–9.

⁶⁴ Rozporządzenie Rady nr 2725/2000 z dnia 11 grudnia 2000 r. dotyczące ustanowienia systemu Eurodac do porównywania odcisków palców w celu skutecznego stosowania konwencji dublińskiej (Dz.Ur. WE z 15 grudnia 2000 r., L 316/1).

Rozwiązania przyjęte w tych dokumentach stały się przedmiotem krytyki. Zarzucano, iż prawo wspólnotowe pozostaje w sprzeczności z prawem międzynarodowym, w szczególności z postanowieniami KG z 1951 r.⁶⁵, a państwom członkowskim pozostawiono zbyt szeroki margines swobody działania⁶⁶. W odniesieniu do dyrektywy Rady 2005/85/WE wiele kontrowersji wzbudziło wprowadzenie w art. 23 ust. 4 określenia „bezpieczne państwo pochodzenia”⁶⁷ oraz w art. 27 – „bezpieczne państwo trzecie”⁶⁸.

Minimalne wymagania ustanowione w dyrektywach i rozporządzeniu doprowadziły do stosowania różnych standardów w zależności od tego, w którym z państw członkowskich złożono wnioski o przyznanie ochrony⁶⁹. W założeniu rozwiązania te miały służyć wzmocnieniu solidarności i zaufania pomiędzy państwami członkowskimi, jednak w rzeczywistości uniemożliwiły one budowę sprawiedliwego systemu azylowego (np. kryterium państwa pierwszego przekroczenia granicy WE, pomimo że znajdowało się na końcu hierarchicznie uporządkowanych warunków, było zazwyczaj stosowane do ustalenia państwa odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku)⁷⁰.

W dniach 15–16 października 2008 r. przyjęto Europejski pakt o migracji i azylu, w którym Rada Europejska zwróciła uwagę na znaczne różnice w ustawodawstwie państw członkowskich odnośnie do zakresu i form udzielanej ochro-

⁶⁵ V. Chetail, *op. cit.*, s. 14–15. Zob. A. Baldaccini, H. Toner, *op. cit.*, s. 8–11; C. Costello, *Asylum Procedures Directive and the Proliferation of Safe Country Practices: Deterrence, Deflection and the Dismantling of International Protection?*, “European Journal of Migration and Law” 2005, Vol. 7, No. 1, s. 37–69.

⁶⁶ V. Türk, *Envisioning a Common European Asylum System*, “Forced Migration Review” 2016, Vol. 51, s. 57.

⁶⁷ Zob. art. 3 KG z 1951 r., który stanowi o zakazie dyskryminacji m.in. ze względu na państwo pochodzenia, oraz art. 1 ust. 3 PN. Por. H. Mårtenson, J. McCarthy, “*In General, No Serious Risk of Persecution*”: *Safe Country of Origin Practices in Nine European States*, “Journal of Refugee Studies” 1998, Vol. 11, No. 3, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/jrs/11.3.304>, s. 510.

⁶⁸ Szerzej: C. Castello, *op. cit.*, s. 39–52; M. Hunt, *The Safe Country of Origin Concept in European Asylum Law: Past, Present and Future*, “International Journal of Refugee Law” 2014, Vol. 26, No. 4, s. 500–535; H. Mårtenson, J. McCarthy, *op. cit.*, s. 304–323; UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Safe Country Concept and Refugee Status*, 26 July 1991, EC/SCP/68, www.refworld.org/docid/3ae68ccec.htm [dostęp: 25.07.2016]. W dokumencie stwierdzono, iż koncepcja „państwa pochodzenia” pozostaje w sprzeczności z duchem i literą KG z 1951 r. oraz stanowi zastrzeżenie do art. 1A (2) KG, a w związku z tym narusza art. 42 Konwencji, który zakazuje składania zastrzeżeń do jej postanowień. Ponadto narusza art. 3 KG oraz wprowadza do Konwencji nowe ograniczenie o charakterze geograficznym i tym samym pozostaje w sprzeczności z celem PN. Zob. S.H. Legomsky, *Secondary Refugee Movements and the Return of Asylum Seekers to Third Countries: The Meaning of Effective Protection*, “International Journal of Refugee Law” 2003, Vol. 15, No. 4, s. 575–576, 583–588.

⁶⁹ V. Chetail, *op. cit.*, s. 15–16.

⁷⁰ L.M. Langford, *The Other Euro Crisis: Rights Violations Under the Common European Asylum System and the Unraveling of EU Solidarity*, “Harvard Human Rights Journal” 2013, Vol. 26, s. 223–225, 232.

ny. W związku z tym wezwała do zakończenia budowy WESA i zapewnienia wyższego poziomu ochrony⁷¹.

Z dniem wejścia w życie Traktatu z Lizbony WESA uległ wzmocnieniu. Po pierwsze, przez zawarcie w traktacie pojęcia WESA. Po drugie, podstawowe założenia i cele WESA, uprzednio zawarte w dokumentach o charakterze politycznym i aktach prawa wtórnego, stały się prawem pierwotnym⁷². Po trzecie, przez wskazanie dwóch zasad: solidarności, która została zawarta także w konkluzjach Rady Europejskiej z Tampere, oraz sprawiedliwego podziału odpowiedzialności pomiędzy państwa członkowskie⁷³. W art. 78 ust. 1 TFUE podkreślono, iż UE rozwija wspólną politykę w dziedzinie azylu, ochrony uzupełniającej i tymczasowej, z poszanowaniem KG z 1951 r., PN, w tym zasady *non-refoulement* oraz innych zobowiązań prawnomiędzynarodowych przyjętych w tym zakresie. Na mocy art. 78 ust. 2 TFUE PE i Rada posiadają kompetencje do przyjmowania środków w dziedzinie WESA. W przypadku nadmiernego napływu obywateli państw trzecich do jednego z państw członkowskich UE Rada na wniosek Komisji może przyjąć środki tymczasowe. Zgodnie z art. 80 TFUE polityka UE w dziedzinie azylu oraz jej implementacja opiera się na zasadzie solidarności i sprawiedliwego podziału odpowiedzialności pomiędzy państwa członkowskie UE. W art. 18 Karty Praw Podstawowych (KPP) UE⁷⁴ natomiast zagwarantowa-

⁷¹ *Council of the European Union, Presidency Conclusions – Brussels, 16 October 2008*, Doc. 14368/08.

⁷² V. Chetail, *op. cit.*, s. 19–20.

⁷³ H. Gray, *op. cit.*, s. 176–182.

⁷⁴ W dniu 7 grudnia 2000 r. w Nicei Rada, Komisja Europejska i Parlament Europejski przyjęły tekst KPP UE, którą 12 grudnia 2007 r. w Lizbonie przyjęto ponownie (Dz.Urz. UE z 14 grudnia 2007 r., C 303/1). Zob. np. B. Banaszak, *Zalety i wady Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej*, „Przegląd Sejmowy” 2008, nr 2, s. 9–24; G. de Búrca, *After the EU Charter of Fundamental Rights: The Court of Justice as a Human Rights Adjudicator?*, “Maastricht Journal of European and Comparative Law” 2013, Vol. 20, No. 2, s. 168–184; M.T. Gill-Bazo, *The Charter of Fundamental Rights of the European Union and the Right to be Granted Asylum in the Union’s Law*, “Refugee Survey Quarterly” 2008, Vol. 27, No. 3, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/rsq/hdn044>, s. 33–52; J. Jasiński, *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej*, Warszawa 2003; M. Książniakiewicz, *Stosowanie Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej: Protokół brytyjski i Sprawozdania ze stosowania KPP UE*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2012, nr 6, s. 333–348; C. Mik, *Karta Praw Podstawowych: wyznaczniki standardów ochronnych*, [w:] *Ochrona praw podstawowych w Unii Europejskiej*, red. J. Barcz, Warszawa 2008, s. 61–79; *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, eds. S. Peers, T. Hervey, J. Kenner, A. Ward, Oxford 2014, DOI: <http://dx.doi.org/10.5771/9783845259055>; S.D. Scott, *The European Union and Human Rights After the Treaty of Lisbon*, “Human Rights Law Review” 2011, Vol. 11, No. 4, s. 645–682; R. Wieruszewski, *Rola i znaczenie Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej dla ochrony praw człowieka*, „Przegląd Sejmowy” 2008, nr 2, s. 41–59; A. Wyrozumska, *Inkorporacja Karty Praw Podstawowych do prawa UE: status Karty w prawie UE, zakres obowiązywania i stosowania, główne problemy interpretacyjne z uwzględnieniem stanowiska polskiego*, [w:] *Ochrona praw podstawowych w Unii Europejskiej*, s. 80–112; *eadem*, *Znaczenie prawne zmiany statusu Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej w Traktacie lizbońskim oraz Protokołu polsko-brytyjskiego*, „Przegląd Sejmowy” 2008, nr 2, s. 25–39.

no prawo do azylu z poszanowaniem zasad określonych w KG z 1951 r., PN oraz TUE i TFUE. W art. 19 KPP UE ustanowiono zakaz zbiorowego wydalania.

W dniu 2 grudnia 2009 r. przyjęto Program Sztokholmski⁷⁵, w którym wezwano Europę do większej odpowiedzialności, solidarności i partnerstwa w dziedzinie migracji i azylu oraz określono instrumenty, za pomocą których będzie można osiągnąć założone cele (np. w oparciu o wzajemne zaufanie, pełną i efektywną realizację oraz ocenę istniejących przepisów, opracowanie nowych aktów prawa unijnego, szkolenia, spójność działań). W rezultacie miano doprowadzić do stworzenia kompleksowej polityki migracyjnej opartej na tzw. Powszechnym Podejściu do Migracji (*Global Approach to Migration*), WESA, zintegrowanym systemie zarządzania kontrolami na zewnętrznych granicach UE⁷⁶. Program ten określił priorytety na lata 2010–2015, a głównym celem UE stało się utworzenie do 2012 r. WESA⁷⁷. W dniu 19 maja 2010 r., na mocy rozporządzenia PE i Rady, powołano Europejski Urząd Wsparcia w Dziedzinie Azylu, którego zadaniem jest wzmocnienie WESA oraz współpracy pomiędzy państwami członkowskimi w dziedzinie azylu⁷⁸.

W trakcie drugiej fazy kształtowania się WESA przyjęto nowe dyrektywy⁷⁹ i rozporządzenia⁸⁰ określające kryteria pozwalające na ubieganie się o ochronę międzynarodową oraz wskazujące zakres tej ochrony, wspólne procedury udzie-

⁷⁵ Council of the European Union, *The Stockholm Programme – An Open and Secure Europe Serving and Protecting the Citizens*, Brussel 2 December 2009, Doc. 17024/09.

⁷⁶ C. Kaurert, S. Léonard, *op. cit.*, s. 3.

⁷⁷ J. Eaton, *The Internal Protection Alternative Under European Union Law: Examining the Recast Qualification Directive*, "International Journal of Refugee Law" 2012, Vol. 24, No. 4, s. 765–766; S. Peers, *Strategic Sectors, Culture and Society: The EU Asylum System: Challenges and Shortcomings*, "Mediterranean Yearbook" 2014, s. 4.

⁷⁸ Dz.Urz. UE z 29 maja 2010 r., L 132/1. Zob. www.easo.europa.eu [dostęp: 25.07.2016].

⁷⁹ Dyrektywa PE i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony (wersja przekształcona) – dyrektywa kwalifikacyjna (Dz.Urz. UE z 20 grudnia 2011 r., L 337/9); dyrektywa PE i Rady 2013/32/UE; dyrektywa PE i Rady 2013/33/UE. Zob. U. Hoffman, *Lobbying for the Rights of Refugees: An Analysis of the Lobbying Strategies of Pro-migrant Groups on the Qualification Directive and its Recast*, "Journal of Contemporary European Research" 2012, Vol. 8, No. 1, s. 21–39; E. Tsourdi, *EU Reception Conditions: A Dignified Standard of Living for Asylum Seekers?*, [w:] *Reforming the Common European Asylum System...*, s. 271–316; C. Costello, E. Hancox, *The Recast Asylum Procedures Directive 2013/32/EU: Caught Between the Stereotypes of the Abusive Asylum-Seeker and the Vulnerable Refugee*, [w:] *Reforming the Common European Asylum System...*, s. 377–445; S. Peers, *Analysis. The Second Phase of the Common European Asylum System: A Brave New World – or Lipstick On a Pig?*, 8 April 2013, www.statewatch.org/analyses/no-220-ceas-second-phase.pdf [dostęp: 25.07.2016].

⁸⁰ Rozporządzenie PE i Rady 604/2013/UE; rozporządzenie wykonawcze Komisji nr 118/2014 zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1560/2003 ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 343/2003, ustanawiającego kryteria i mechanizmy określania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o azyl, złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego (Dz.Urz. UE z 8 lutego 2014 r., L 39/1). Zob.

lania i cofania ochrony międzynarodowej, warunki przyjmowania osób ubiegających się o ochronę międzynarodową, kryteria wskazujące na państwo odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej. Akty te stanowią część przepisów prawa Unii Europejskiej tworzących WESA II generacji, czyli tzw. pakiet azylowy⁸¹. Z postanowień tych dokumentów wynika, że ochrona uchodźców uległa wzmocnieniu (np. w kontekście gwarancji dostępu do pomocy prawnej, warunków osadzenia osób ubiegających się o uzyskanie ochrony międzynarodowej, ochrony wewnętrznej na terytorium państwa pochodzenia dla osób, które nie kwalifikują się do uzyskania ochrony międzynarodowej)⁸².

Na przeprowadzenie tych zmian istotnie wpłynęło orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCZ)⁸³ oraz Trybunału Sprawiedliwości UE (TSUE)⁸⁴.

EU Immigration and Asylum Law (Text and Commentary), Vol. 3: *EU Asylum Law*, eds. S. Peers, V. Moreno-Lax, M. Garlick, E. Guild, 2nd Revised Edition, Leiden – Boston 2015, s. 345–382.

⁸¹ C. Bauloz, M. Ineli-Ciger, S. Singer, V. Stoyanova, *Introducing the Second Phase of the Common European Asylum System*, [w:] *Seeking Asylum in the European Union: Selected Protection Issues Raised by the Second Phase of the Common Asylum System*, eds. C. Bauloz, M. Ineli-Ciger, S. Singer, V. Stoyanova, Brill 2015, s. 6.

⁸² Zob. B. Mikołajczyk, *op. cit.*, s. 272–274; C. Bauloz, M. Ineli-Ciger, S. Singer, V. Stoyanova, *op. cit.*, s. 10–11. Por. J. Eaton, *op. cit.*, s. 768–787, 791–792. Autor podkreślił, iż instytucja „ochrony wewnętrznej” jest sprzeczna z KG z 1951 r. oraz prawem międzynarodowym. Zob. R. Marx, *The Criteria of Applying the “Internal Flight Alternative” Test in National Refugee Status Determination Procedures*, “International Journal of Refugee Law” 2002, Vol. 14, No. 2, s. 179–218; *EU Asylum...*, s. 4–7.

⁸³ Szerzej: L.E. Bacaian, *The Protection of Refugees and Their Right to Seek Asylum in the European Union*, Geneva 2011, s. 48–59, www.unige.ch/gsi/files/6614/0351/6348/Bacaian.pdf [dostęp: 25.07.2016]; C. Clayton, *Asylum Seekers in Europe: M.S.S. v Belgium and Greece*, “Human Rights Law Review” 2011, Vol. 11, No. 4, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/hrlr/ngr037>, s. 758–773; L. Lavrysen, *European Asylum Law and the ECHR: An Uneasy Coexistence*, *Press 2003*, “Goettingen Journal of International Law” 2012, Vol. 4, No. 1, s. 197–242; A. Lübbe, *Opinion ‘Systemic Flaws’ and Dublin Transfers: Incompatible Tests before the CJEU and the ECtHR?*, “International Journal of Refugee Law” 2015, Vol. 27, No. 1, s. 135–140; I. Papanicolopulu, *European Convention on Human Rights – Article 3 – Torture or Inhuman or Degrading Treatment – Forcible Repatriation of Asylum Seekers – Collective Expulsion – Right to a Remedy*, “American Journal of International Law” 2013, Vol. 107, No. 2, s. 417–423; S. Peers, *Reconciling the Dublin System with European Fundamental Rights and the Charter*, “ERA Forum” 2014, Vol. 15, s. 485–494; T. Spijkerboer, *Subsidiarity and ‘Arguability’: The European Court of Human Rights’ Case Law on Judicial Review in Asylum Cases*, “International Journal of Refugee Law” 2009, Vol. 21, No. 1, s. 48–74.

⁸⁴ Zob. A. Baldaccini, H. Toner, *op. cit.*, s. 20–21.

ETPCZ rozpatrzył kilka spraw dotyczących głównie naruszenia art. 3, art. 5 w kontekście pozbawienia wolności migrantów, art. 8, art. 13 EKPCZ⁸⁵. Istotny wpływ na kształt WESA miało orzeczenie z dnia 21 stycznia 2011 r. w sprawie

⁸⁵ Do art. 3 zob. E. Fribergh, M. Kjaerum (foreword), *Handbook on European Law Relating to Asylum, Borders and Immigration*, edition 2014, European Union Agency for Fundamental Rights, 2015, Council of Europe, 2015, s. 36; C. Costello, *The Human Rights of Migrants and Refugees in European Law*, Oxford 2016, s. 285–293; L.M. Langford, *op. cit.*, s. 233. Zob. np. orzeczenie z dnia 6 marca 2001 r. w sprawie *Dougoz v. Greece*, Application No. 40907/98, pkt 44–49; orzeczenie z dnia 21 stycznia 2011 r. w sprawie *M.S.S. v. Belgium and Greece (M.S.S. v. Belgium and Greece)*, Application No. 30696/09, pkt 249–264, 362–368; orzeczenie z dnia 23 lutego 2012 r. w sprawie *Hirsi Jamaa and others v. Italy*, Application No. 27765/09, pkt 113–138, 146–158; orzeczenie z dnia 15 czerwca 2015 r. w sprawie *Mahammad and Others v. Greece*, w którym stwierdzono naruszenie art. 3 w odniesieniu do warunków zatrzymania, Application No. 48475/09, pkt 50–73. Zob. Press Release, issued by the Registrar of the Court ECHR 106 (2016), 24.03.2016. Por. orzeczenie z dnia 13 stycznia 2015 r. w sprawie *A.M.E. v. the Netherlands*, w której uznał, na podstawie art. 35 ust. 3 lit. a oraz art. 35 ust. 4 EKPCZ, iż w odniesieniu do naruszenia art. 3 EKPCZ skarga jest w oczywisty sposób nieuzasadniona. Ponadto Trybunał podkreślił, iż obecna sprawa różni się od sytuacji skarżących zarówno w sprawie *Tarakhel*, jak i *M.S.S. Belgium and Greece*, Application No. 51428/10, pkt 34–37; orzeczenie z dnia 30 czerwca 2015 r. w sprawie *A.S. v. Switzerland*, w której stwierdził, iż wykonanie decyzji o wydaleniu skarżącego do Włoch nie stanowiłoby naruszenia art. 3, Application No. 39350/13, pkt 35–38. Wszystkie orzeczenia ETPCZ są dostępne na stronie: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22documentcollectionid%22:%5B%22JUDGMENTS%22,%22DECISIONS%22%7D> [dostęp: 25.07.2016].

Do art. 5 zob. np. orzeczenie z dnia 25 czerwca 1996 r. w sprawie *Amuur v. France* dotyczącej naruszenia art. 5 ust. 1 Konwencji (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego), Application No. 19776/92, pkt 37–54; orzeczenie z dnia 29 stycznia 2008 r. w sprawie *Saadi v. United Kingdom*, w której stwierdzono naruszenie art. 5 ust 2 (bezwzględne poinformowanie o przyczynach zatrzymania i stawianych zarzutach w języku zrozumiałym dla zatrzymanego), ale nie art. 5 ust. 1 Konwencji, Application No. 13229/03, ECHR Reports of Judgements and Decisions, 2008-I, pkt 81–85, s. 64–65 (należy także zauważyć, iż sprawa *Saadi* jest pierwszą, w której ETPCZ rozważał kwestię „nielegalnego przekroczenia granicy”); orzeczenie z dnia 15 listopada 1996 r. w sprawie *Chahal v. United Kingdom*, w którym stwierdzono naruszenie art. 5 ust. 4 Konwencji (prawo do odwołania się do sądu od decyzji o zatrzymaniu lub aresztowaniu), Application No. 22414/93, pkt 108–133; orzeczenie z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie *Shamsa v. Poland*, w którym stwierdzono naruszenie art. 1 ust. 1 Konwencji, Application No. 45355/99, 45357/99, pkt 48–60; orzeczenie w sprawie *Mahammad and Others v. Greece*, w którym stwierdzono naruszenie art. 5 ust. 4 Konwencji, pkt 66–69; orzeczenie z dnia 1 września 2015 r. w sprawie *Khlaifia and Others v. Italy*, w którym stwierdzono naruszenie art. 5 ust. 1, art. 5 ust. 2 oraz art. 5 ust. 4 EKPCZ, Application No. 16483/12, pkt 70–72, 83–85, 95–98. Sprawa 1 lutego 2016 r. została przekazana do Wielkiej Izby, a w dniu 22 czerwca odbyło się przesłuchanie. Zob. I. Bryan, P. Langford, *The Lawful Detention of Unauthorised Aliens under the European System for the Protection of Human Rights*, “Nordic Journal of International Law” 2011, Vol. 80, No. 2, s. 199–218; C. Costello, *The Human...*, s. 287–291; H. O’Nions, *No Right to Liberty: The Detention of Asylum Seekers for Administrative Convenience*, “European Journal of Migration and Law” 2008, Vol. 10, No. 2, s. 171–185.

Do art. 8 zob. np. orzeczenie z dnia 11 maja 2010 r. w sprawie *Raza v. Bulgaria*, w którym stwierdzono, że w przypadku, gdyby decyzja o wydaleniu A. Razy została wykonana, stanowiłoby to naruszenie art. 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego), Application No. 31465/08,

*MSS v. Belgium and Greece*⁸⁶, w którym ETPCZ stwierdził, że ze względu na warunki osadzenia i bytowe skarżącego Grecja naruszyła art. 3 EKPCZ oraz art. 13 w związku z art. 3 EKPCZ⁸⁷, a Belgia – art. 3⁸⁸ Konwencji oraz art. 13⁸⁹ w związku z art. 3 EKPCZ, gdyż nie zapewniła efektywnego środka prawnego pozwalającego na odwołanie się do decyzji o wydaleniu.

W przypadku TSUE⁹⁰ znaczna część spraw dotyczyła interpretacji: rozporządzenia Rady 343/2003⁹¹, dyrektywy Rady 2004/83/WE⁹², dyrektywy PE i Rady 2008/115/EC⁹³, kwestii związanych z odsyłaniem osób ubiegających się o azyl do

pkt 43–56. Por. orzeczenie w sprawie *A.S. v. Switzerland*, w której stwierdzono, iż nie nastąpiłoby naruszenie art. 8 EKPCZ w przypadku wydalenia skarżącego, pkt 45–52.

Do art. 13 zob. np. orzeczenie w sprawie *Chahal v. United Kingdom*, pkt 140–155; *Raza v. Bulgaria*, pkt 57–64; *M.S.S. v. Belgium and Greece*, pkt 294–321, 385–396; orzeczenie w sprawie *Khlaifia and Others v. Italy*, w którym stwierdzono naruszenie art. 13 w związku z art. 3 i art. 4 Protokołu nr 4 do Konwencji; orzeczenie w sprawie *Sakir v. Greece*, w którym stwierdzono naruszenie art. 13 w odniesieniu do warunków zatrzymania. Por. orzeczenie z dnia 4 listopada 2014 r. w sprawie *Tarakhel v. Switzerland*, w którym Trybunał uznał, na podstawie art. 35 ust. 3a i art. 35 ust. 4, iż w kwestii naruszenia art. 13 w związku z art. 3 EKPCZ skarga jest w oczywisty sposób nieuzasadniona, a zatem niedopuszczalna, Application No. 29217/12, pkt 127–132.

⁸⁶ *M.S.S. v. Belgium and Greece*, pkt 223–234, 258–264. Zob. np. M. Gil, *op. cit.*, s. 9–11; V. Moreno-Lax, *op. cit.*, s. 1–31; B. Mikołajczyk, *op. cit.*, s. 269–270.

⁸⁷ *M.S.S. v. Belgium and Greece*, pkt 316–321.

⁸⁸ *Ibidem*, pkt 345–360.

⁸⁹ *Ibidem*, pkt 390–396.

⁹⁰ Szerzej: M. de Sommer, *Enhanced Competences for the European Court of Justice: “Reshuffling” the Dynamics of EU Migration Policy-making?*, “Migration Studies Unit Working Papers” 2012, No. 1, s. 11–16; L.E. Bacaian, *op. cit.*, s. 48–49.

⁹¹ Zob. np. orzeczenie prejudycjalne z dnia 6 listopada 2012 r. w sprawie *K v. Bundesasylamt*, które dotyczyło wykładni art. 15 ust. 2 rozporządzenia (tzw. klauzuli humanitarnej) oraz art. 3 ust. 2 (tzw. klauzuli suwerenności) uprawniającego każde państwo członkowskie, inne niż państwo odpowiedzialne, do rozpatrzenia wniosku o azyl, CJEU, Case C-245/11, pkt 36, 38, 54; orzeczenie prejudycjalne z dnia 6 czerwca 2013 r. w sprawie *MA, BT, DA v. Secretary of State for the Home Department*, które dotyczyło wykładni art. 6 akapit 2 rozporządzenia, CJEU, Case C-648/11, pkt 59, 66, 67. Wszystkie orzeczenia TSUE dostępne są na stronie: <http://curia.europa.eu> [dostęp: 25.07.2016].

⁹² Zob. np. orzeczenie prejudycjalne z dnia 17 lutego 2009 r. w sprawie *Elgafaji v. Staatssecretaris van Justitie*, które dotyczyło wykładni art. 15 lit. c i art. 2 lit. e dyrektywy Rady 2004/83/WE. Podkreślono w nim, iż prawa gwarantowane w art. 3 EKPCZ stanowią część ogólnych zasad prawa WE i orzecznictwo ETPCZ jest uwzględniane przy interpretacji prawa WE w tym zakresie. Art. 15 lit. c różni się jednak od art. 3 EKPCZ i należy jego treść interpretować w sposób autonomiczny w poszanowaniu praw podstawowych gwarantowanych w EKPCZ, CJEU, Case C-465/07, pkt 28.

⁹³ Zob. np. orzeczenie prejudycjalne z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie *Saida Shamilovicha Kadzoeva (Huchbarova)*, które dotyczyło wykładni art. 15 ust. 4–6 dyrektywy PE i Rady 2008/115/WE z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie wspólnych norm i procedur stosowanych przez państwa członkowskie w odniesieniu do powrotów nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich (Dz.U. z 24 grudnia 2008 r., L 348/98), CJEU, Case C-357/09, pkt 39, 48, 57, 62, 67, 71, 72; orzeczenie prejudycjalne z dnia 7 czerwca 2016 r. w sprawie *Sélina Affum v. Préfet du Pas-de-Calais, Procureur général de la cour d’appel de Douai*, które dotyczyło interpretacji art. 2 ust. 1 oraz art. 3 ust. 2 dyrektywy, CJEU, Case C-47/15, pkt 50, 94.

państwa UE odpowiedzialnego za rozpatrzenie jego wniosku⁹⁴, warunków dotyczących nadania lub cofnięcia statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej, transpozycji dyrektyw w prawie krajowym⁹⁵. Ponadto TSUE w swych nowszych orzeczeniach poruszył kwestię interpretacji rozporządzenia PE i Rady 604/2013/UE⁹⁶ oraz badania ważności postanowień dyrektywy PE i Rady 2013/33/UE⁹⁷.

W tym kontekście warto zwrócić uwagę na orzeczenie prejudycjalne TSUE z dnia 21 grudnia 2011 r. w sprawach połączonych *N.S. v. Secretary of State for the Home Department* oraz *M.E. and Others v. Refugee Applications Commissioner Minister for Justice, Equality and Law Reform*⁹⁸, w którym stwierdził, iż państwa członkowskie (w tym sądy krajowe) są zobowiązane do niedokonywania transferu osoby ubiegającej się o azyl do odpowiedzialnego państwa członkowskiego w przypadku, gdy zarówno nieprawidłowości w procedurze azylowej, jak i warunki przyjęcia stanowią uzasadnione obawy o poddanie wnioskodawcy

⁹⁴ Zob. np. orzeczenie prejudycjalne z dnia 29 stycznia 2009 r. w sprawie *Migrationsverket v. Petrosian and Others*, które dotyczyło interpretacji art. 20 ust. 1(d) i art. 20 ust. 2 rozporządzenia Rady 343/2003/WE oraz biegu terminu w przypadku, gdy ustawodawstwo państwa członkowskiego przewiduje skutek zawieszający apelacji, CJEU, C-19/08, pkt 28, 43–44.

⁹⁵ L.E. Bacaian, *op. cit.*, s. 48–49.

⁹⁶ Zob. np. orzeczenie prejudycjalne z dnia 17 marca 2016 r. w sprawie *Shiraz Baig Mirza v. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, które dotyczyło interpretacji art. 3 ust. 3 oraz art. 18 ust. 2 rozporządzenia, CJEU, Case C-695/15 PPU, pkt 53, 56–63, 65–69; orzeczenie prejudycjalne z dnia 7 czerwca 2016 r. w sprawie *Mehrdad Ghezelbash v. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, które dotyczyło interpretacji art. 27 ust. 1 rozporządzenia, CJEU, Case C-63/15, pkt 60–61, 63; orzeczenie prejudycjalne z dnia 7 czerwca 2016 r. w sprawie *George Karim v. Migrationsverket*, które także dotyczyło interpretacji art. 27 ust. 1 oraz art. 19 ust. 2 rozporządzenia, CJEU Case C-155/15, pkt 21–23, 28. Zatem zarówno sprawa *Ghezelbash*, jak i *Karim* dotyczyły zakresu prawa do skutecznego środka prawnego.

⁹⁷ Zob. orzeczenie prejudycjalne z dnia 15 lutego 2016 r. w sprawie *J.N. v. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, które dotyczyło ważności art. 8 ust. 3 akapit pierwszy lit. e dyrektywy, CJEU, Case C-601/15 PPU, pkt 77–83. Należy podkreślić, iż orzeczenie prejudycjalne w sprawie *J.N.* jest pierwszym wydanym na podstawie aktów unijnych tworzących WESA II generacji. Zob. S. Peers, *Detention of Asylum-Seekers: The First CJEU Judgment*, EU Law Analysis Expert Insight into EU Law Developments, 9 March 2016, <https://eulawanalysis.blogspot.com/2016/03/detention-of-asylum-seekers-first-cjeu.html> [dostęp: 25.07.2016].

⁹⁸ CJEU, Cases C-411/10 i C-493/10. Zob. art. 3 ust. 2 rozporządzenia PE i Rady (UE) nr 604/2013; M. Gil, *op. cit.*, s. 11; S. Peers, *Reconciling...*, s. 487–488. Por. orzeczenie ETPCZ w sprawie *Tarakhel v. Switzerland*, które znacząco różni się od orzeczenia prejudycjalnego TSUE w sprawach połączonych *N.S.* i *M.E.*, gdyż TSUE szczególną uwagę zwrócił na zasadę wzajemnego zaufania państw członkowskich w przypadku odsyłania osób ubiegających się o azyl do państwa odpowiedzialnego za jego rozpatrzenie. ETPCZ natomiast uznał, iż gdyby nastąpiło odesłanie skarżących G. Tarakhela z rodziną do państwa odpowiedzialnego za rozpatrzenie jego wniosku

niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu⁹⁹. W orzeczeniu tym TSUE wprost odwołał się do orzeczenia ETPCZ w sprawie *MSS v. Belgium and Greece*, a także art. 1, 4, 18 i 47 KPP¹⁰⁰.

Należy zauważyć, iż polityka UE w dziedzinie azylu i imigracji w istotnym stopniu wpływa na ustawodawstwo państw członkowskich. W związku z próbą przyjęcia przez UE wspólnych, a nie tylko minimalnych, standardów w dziedzinie azylu, oddziaływanie to uległo znacznej intensyfikacji¹⁰¹.

UDZIELENIE OCHRONY MIĘDZYNARODOWEJ CUDZOZIEMCOM NA TERYTORIUM RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Zgodnie z art. 3 pkt 2 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach cudzoziemcem jest każda osoba, która nie jest obywatelem polskim. Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony w art. 3 ust. 1 wskazuje następujące formy ich ochrony: ochrona międzynarodowa, udzielenie azylu oraz udzielenie ochrony czasowej¹⁰².

Art. 4 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony stanowi, że postępowanie w sprawach udzielania ochrony międzynarodowej oraz pozbawiania statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej jest postępowaniem administracyjnym, do którego stosuje się przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego, o ile ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony nie stanowi inaczej. Art. 23 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony natomiast stanowi, iż Szef Urzędu ds. Cudzoziemców (dalej jako: Szef Urzędu) w drodze decyzji nadaje albo odmawia nadania statusu uchodźcy, udziela ochrony uzupełniającej albo odmawia jej udzielenia, pozbawia statusu uchodźcy albo ochrony uzupełniającej. Z kolei organem administracji publicznej wyższego stopnia w rozumieniu Kodeksu postępowania administracyjnego jest Rada ds. Uchodźców, rozpatrująca odwołania od decyzji i zażalenia na postanowienia wydane przez Szefa Urzędu¹⁰³.

o azyl (czyli do Włoch), bez uprzedniego uzyskania przez Szwajcarię gwarancji od rządu Włoch, iż wnoszący o azyl będą objęci opieką odpowiednią do wieku dzieci, a rodzina pozostanie razem, to nastąpiłoby naruszenie art. 3 Konwencji, Application No. 29217/12, pkt 104, 116–122. Zob. też: M. Gil, *op. cit.*, s. 13–14.

⁹⁹ CJEU, Cases C-411/10 i C-493/10, pkt 94. Podobnie stwierdził w orzeczeniu prejudycjalnym z dnia 10 grudnia 2013 r. w sprawie *Shamso Abdullahi v. Bundesasylamt*, CJEU, Case C-394/12, pkt 60, 62, 64.

¹⁰⁰ CJEU, Cases C-411/10 i C-493/10, pkt 86, 88, 90, 106, 112, 114, 123.

¹⁰¹ C. Kaunert. S. Léonard, *op. cit.*, s. 3.

¹⁰² Zob. art. 2 pkt 13 oraz rozdział 2 działu II ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony.

¹⁰³ W skład Rady wchodzi 12 członków powoływanych przez Prezesa Rady Ministrów na 5-letnią kadencję spośród osób wyróżniających się wiedzą lub doświadczeniem praktycznym w zakresie problematyki uchodźców. Co najmniej połowa członków Rady powinna mieć wyższe

Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony reguluje zarówno kwestie związane z samym postępowaniem w sprawach udzielania ochrony międzynarodowej, jak i merytoryczne przesłanki udzielania, odmowy udzielenia i pozbawienia takiej ochrony.

W art. 13 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony stwierdzono, że cudzoziemcowi nadaje się status uchodźcy, jeżeli na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem w kraju pochodzenia z powodu rasy, religii, narodowości, przekonań politycznych lub przynależności do określonej grupy społecznej nie może lub nie chce korzystać z ochrony tego kraju. Status uchodźcy nadaje się także małoletniemu dziecku cudzoziemca, który uzyskał status uchodźcy w Rzeczypospolitej Polskiej, urodzonemu na tym terytorium. Ponadto ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony w art. 14 definiuje powody prześladowania cudzoziemca i wymienia w art. 13 ust. 4 przykładowe formy prześladowania (np. użycie przemocy fizycznej lub psychicznej, w tym przemocy seksualnej, wszczęcie lub prowadzenie postępowania karnego albo ukaranie w sposób, który ma charakter nieproporcjonalny lub dyskryminujący). Cudzoziemiec może przy tym powoływać się na uzasadnioną obawę przed prześladowaniem lub rzeczywiste ryzyko doznania poważnej krzywdy spowodowane wydarzeniami, które nastąpiły po opuszczeniu kraju pochodzenia.

Z kolei w art. 19 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony wskazano przyczyny odmowy nadania cudzoziemcowi statusu uchodźcy, a mianowicie jeżeli: nie istnieje uzasadniona obawa przed prześladowaniem w kraju pochodzenia; korzysta on z ochrony lub pomocy organów lub agencji Narodów Zjednoczonych innych niż Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców, pod warunkiem, że w danych okolicznościach cudzoziemiec ma praktyczną i prawną możliwość powrotu na terytorium, gdzie taka ochrona lub pomoc jest dostępna, bez zagrożenia jego życia, bezpieczeństwa osobistego lub wolności; istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że popełnił zbrodnię przeciwko pokojowi, zbrodnię wojenną lub zbrodnię przeciwko ludzkości w rozumieniu prawa międzynarodowego; jest winny działań sprzecznych z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych, popełnił zbrodnię o charakterze innym niż polityczny poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przed złożeniem wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej; istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że podlegał lub w inny sposób brał udział w popełnieniu tych zbrodni lub czynów; jest uważany przez organy władzy Rzeczypospolitej Polskiej za osobę mającą prawa i obowiązki związane z posiadaniem obywatelstwa polskiego; cudzoziemiec ponownie złożył wniosek, a obawa przed prześladowaniami jest konsekwencją okoliczności, które sam celowo wytworzył po opuszczeniu kraju pochodzenia.

wykształcenie prawnicze. Szerzej na temat Rady, jej uprawnień i zasad działania zob. art. 89p–89zb ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony.

W myśl postanowień art. 21 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony cudzoziemca pozbawia się statusu uchodźcy, gdy po nadaniu tego statusu właściwy organ stwierdził, że cudzoziemiec: utracił obywatelstwo kraju pochodzenia, ponownie dobrowolnie je przyjął; przyjął nowe obywatelstwo i korzysta z ochrony państwa, którego obywatelstwo przyjął; ponownie dobrowolnie osiedlił się w państwie, które opuścił lub poza którego granicami przebywał z powodu obawy przed prześladowaniem; nie może dłużej odmawiać korzystania z ochrony państwa, którego jest obywatelem, z powodu ustania okoliczności, w związku z którymi uzyskał status uchodźcy, i nie przedstawił przekonujących powodów związanych z prześladowaniami, w związku z którymi uzyskał ten status, lub innych powodów uzasadnionej obawy przed prześladowaniem uzasadniających jego odmowę korzystania z ochrony państwa, którego obywatelstwo posiada; będąc bezpaństwowcem, może powrócić do państwa, w którym miał poprzednio stałe miejsce zamieszkania z powodu ustania okoliczności, w związku z którymi uzyskał status uchodźcy, i nie przedstawił przekonujących powodów związanych z prześladowaniami, w związku z którymi uzyskał ten status, lub innych powodów uzasadnionej obawy przed prześladowaniem uzasadniających jego odmowę powrotu do tego państwa; popełnił zbrodnię przeciwko pokojowi, zbrodnię wojenną lub zbrodnię przeciwko ludzkości w rozumieniu prawa międzynarodowego; jest winny działań sprzecznych z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych; zataił informacje lub dokumenty albo przedstawił fałszywe informacje lub dokumenty o istotnym znaczeniu dla nadania statusu uchodźcy.

W myśl art. 15 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony cudzoziemcowi, który nie spełnia warunków do nadania statusu uchodźcy udziela się ochrony uzupełniającej w przypadku, gdy powrót do kraju pochodzenia może narazić go na rzeczywiste ryzyko doznania poważnej krzywdy przez: orzeczenie kary śmierci lub wykonanie egzekucji, tortury, nieludzkie lub poniżające traktowanie albo karanie, poważne i zindywidualizowane zagrożenie dla życia lub zdrowia wynikające z powszechnego stosowania przemocy wobec ludności cywilnej w sytuacji międzynarodowego lub wewnętrznego konfliktu zbrojnego – i ze względu na to ryzyko nie może lub nie chce korzystać z ochrony kraju pochodzenia. Zgodnie z art. 20 ust. 1 i 2 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony cudzoziemcowi odmawia się udzielenia ochrony uzupełniającej, jeżeli: nie istnieje rzeczywiste ryzyko doznania poważnej krzywdy, istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że: popełnił zbrodnię przeciwko pokojowi, zbrodnię wojenną lub zbrodnię przeciwko ludzkości w rozumieniu prawa międzynarodowego, jest winny działań sprzecznych z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych, popełnił na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zbrodnię lub popełnił poza tym terytorium czyn, który jest zbrodnią według prawa polskiego, istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że podlegał lub w inny sposób brał udział w popełnieniu tych zbrodni lub czynów, a także gdy stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa lub społeczeństwa. Na podstawie art. 20 ust. 3

ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony można odmówić udzielenia ochrony uzupełniającej cudzoziemcowi, który przed przybyciem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej popełnił inny czyn niż obligujący do takiej odmowy, jeżeli jest on przestępstwem według prawa polskiego zagrożonym karą pozbawienia wolności, a cudzoziemiec opuścił kraj pochodzenia wyłącznie w celu uniknięcia kary.

Cudzoziemiec, zgodnie z art. 24 ust. 1 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony, składa wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej do Szefa Urzędu za pośrednictwem komendanta oddziału Straży Granicznej albo komendanta placówki Straży Granicznej¹⁰⁴, natomiast cudzoziemiec, który przebywa w strzeżonym ośrodku, areszcie dla cudzoziemców, areszcie śledczym lub zakładzie karnym składa wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej za pośrednictwem komendanta oddziału Straży Granicznej albo komendanta placówki Straży Granicznej obejmującego terytorialnym zasięgiem działania siedzibę strzeżonego ośrodka, aresztu dla cudzoziemców, aresztu śledczego lub zakładu karnego. Wniosek powinien być złożony osobiście, na specjalnym formularzu, który zawiera elementy określone w art. 26 ust. 3 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony¹⁰⁵. Cudzoziemiec ma prawo złożenia takiego wniosku także w imieniu osób mu towarzyszących i zależnych od niego ze względów ekonomicznych, zdrowotnych lub ze względu na wiek (np. małżonka lub dziecka, w tym przysposobionego)¹⁰⁶.

W art. 28 ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony wprowadziła również pojęcie „deklaracji zamiaru złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej”, odróżniając ją od wniosku o udzielenie takiej ochrony. W przypadku niemożności osobistego stawiennictwa w siedzibie Straży Granicznej osoby niepełnosprawnej, w podeszłym wieku, kobiety ciężarnej, osoby samotnie wychowującej dziecko lub przebywającej w pieczy zastępczej, szpitalu, areszcie śledczym

¹⁰⁴ Zgodnie z art. 2 pkt 13 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony pod pojęciem wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej rozumie się wniosek o objęcie przez RP ochroną cudzoziemca, który ubiega się o status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą. Oznacza to zatem, że wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej będzie rozpatrywany, w pierwszej kolejności, jako o nadanie statusu uchodźcy, a w razie braku ku temu przesłanek, równocześnie jako wniosek o udzielenie ochrony uzupełniającej. Zob. Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII kadencja, Prezes Rady Ministrów, RM-10-44-15, druk 3433, Warszawa 22 maja 2015 r., projekt ustawy o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw z projektami aktów wykonawczych. Znajduje to potwierdzenie wprost w art. 47 ust. 1 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony, który wskazuje na kolejność orzekania o formach ochrony w ten sposób, że „organ prowadzący postępowanie w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej orzeka w pierwszej kolejności o nadaniu lub odmowie nadania cudzoziemcowi statusu uchodźcy, a w przypadku odmowy nadania statusu uchodźcy orzeka o udzieleniu lub odmowie udzielenia ochrony międzynarodowej”.

¹⁰⁵ Zob. rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 listopada 2015 r. w sprawie wzoru formularza wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej (Dz.U. z 2015 r., poz. 1859).

¹⁰⁶ Szerzej zob. art. 25 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony.

lub zakładzie karnym, może ona złożyć pisemną deklarację zamiaru złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej za pośrednictwem poczty. W takiej sytuacji Straż Graniczna nie później niż w terminie 3 dni roboczych umożliwi cudzoziemcom złożenie wniosku. Ponadto w przypadku, gdy z przyczyn leżących po stronie organu Straży Granicznej (np. brak tłumacza) nie będzie możliwe przyjęcie wniosku na formularzu w dniu, w którym cudzoziemiec stawił się osobiście w siedzibie organu przyjmującego wniosek i cudzoziemiec zadeklaruje zamiar złożenia takiego wniosku, organ Straży Granicznej poinformuje cudzoziemca w języku dla niego zrozumiałym o terminie i miejscu przyjęcia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej oraz sporządzi na tę okoliczność protokół.

Zgodnie z art. 29 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony w przejściach granicznych, strzeżonych ośrodkach i aresztach dla cudzoziemców zapewnia się cudzoziemcowi dostęp do informacji w języku dla niego zrozumiałym o możliwości złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej i skorzystania z pomocy tłumacza. Ponadto organ Straży Granicznej, na wniosek lub za zgodą wnioskodawcy, zapewnia przedstawicielom organizacji międzynarodowych lub pozarządowych zajmujących się udzielaniem pomocy cudzoziemcom (w tym pomocy prawnej) dostęp do wnioskodawcy, który złożył wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej w przejściu granicznym. Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony przewiduje także, iż osoba, której dotyczy wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, jest zobowiązana (po złożeniu tego wniosku) przekazać swój dokument podróży do depozytu Szefowi Urzędu za pośrednictwem organu Straży Granicznej, który przyjął wniosek¹⁰⁷.

W myśl art. 55 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony wnioskodawcy i małżonkowi, w imieniu którego wnioskodawca występuje, wydaje się niezwłocznie po przyjęciu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, nie później jednak niż w terminie 3 dni, tymczasowe zaświadczenie tożsamości cudzoziemca. W art. 55a ust. 1 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony stwierdzono, iż zaświadczenie potwierdza tożsamość cudzoziemca podczas jego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz uprawnia go i jego małoletnie dzieci (objęte tym zaświadczeniem) do pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do zakończenia postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej decyzją ostateczną.

Wnioskodawcy oraz osobie, w imieniu której wnioskodawca występuje, zapewnia się pomoc socjalną (np. zakwaterowanie, wyżywienie lub ekwiwalent pieniężny za wyżywienie, kieszonkowe i opiekę medyczną) oraz można zapewnić np. pomoc w dobrowolnym powrocie do kraju, do którego mają prawo wjazdu. Cudzoziemca pozbawia się pomocy socjalnej, gdy rażąco narusza regulamin pobytu w ośrodku lub zachowuje się agresywnie wobec innych cudzoziemców

¹⁰⁷ Szerzej zob. art. 31 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony.

przebywających w ośrodku lub personelu ośrodka. Decyzję podejmuje Szef Urzędu i podlega ona natychmiastowemu wykonaniu¹⁰⁸.

Zgodnie z art. 34 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony załatwienie sprawy dotyczącej udzielenia ochrony międzynarodowej jest dokonywane przez Szefa Urzędu w terminie 6 miesięcy od dnia złożenia wniosku. W przypadkach wskazanych w ustawie jest możliwe przedłużenie tego terminu do 15 miesięcy.

Art. 41 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony określa natomiast obowiązki ciążyące na wnioskodawcy w toku postępowania w sprawie udzielania ochrony międzynarodowej, które umożliwiają organowi sprawne przeprowadzenie tego postępowania. Wnioskodawca został mianowicie zobowiązany do: przedstawienia wszelkich informacji niezbędnych dla ustalenia stanu faktycznego sprawy; udostępnienia posiadanych dowodów potwierdzających okoliczności wskazane we wniosku; stawiania się na wezwanie organu prowadzącego postępowanie w celu przesłuchania lub złożenia wyjaśnień.

Z kolei w art. 36 ust. 1 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony przewidziano, iż niezwłocznie po przekazaniu przez organ Straży Granicznej wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, Szef Urzędu przeprowadza postępowanie w sprawie ustalenia państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku. W przypadku, gdy inne państwo członkowskie – odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej na podstawie rozporządzenia PE i Rady 604/2013/UE – wyrazi zgodę na przejęcie wnioskodawcy wraz z pozostałymi osobami, których dotyczy wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej, Szef Urzędu wydaje decyzję o umorzeniu postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej i o ich przekazaniu do odpowiedzialnego państwa członkowskiego¹⁰⁹.

Ponadto Szef Urzędu może stwierdzić, iż wniosek jest niedopuszczalny w przypadku, gdy np.: inne państwo członkowskie udzieliło już wnioskodawcy ochrony międzynarodowej; państwo niebędące państwem członkowskim jest uważane za kraj pierwszego azylu w odniesieniu do wnioskodawcy; złożony wniosek jest kolejnym wnioskiem o udzielenie ochrony międzynarodowej i nie zaistniały ani nie zostały przedstawione przez wnioskodawcę nowe dowody ani okoliczności (faktyczne lub prawne) znacząco zwiększające prawdopodobieństwo udzielenia ochrony międzynarodowej¹¹⁰. Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony przewiduje także możliwość przyspieszonego rozpatrzenia wniosku o udzielenie ochrony, np. gdy wnioskodawca podał inne przyczyny złożenia wniosku niż obawa przed prześladowaniem, ze względów bezpieczeństwa¹¹¹.

¹⁰⁸ Szerzej zob. art. 70–86 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony.

¹⁰⁹ Szerzej zob. art. 37 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony.

¹¹⁰ Szerzej zob. art. 38 ust. 2 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony.

¹¹¹ Szerzej zob. art. 39 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony.

Art. 40 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony wskazuje natomiast podstawy do umorzenia postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej, w szczególności gdy wnioskodawca wycofał wniosek, także w sposób dorozumiany. Na mocy art. 33 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony Szef Urzędu może pozostawić bez rozpoznania wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej, który nie zawiera imienia i nazwiska wnioskodawcy lub określenia kraju pochodzenia, a braków tych nie można usunąć.

W pozostałych przypadkach Szef Urzędu w drodze decyzji: nadaje albo odmawia nadania statusu uchodźcy¹¹²; udziela ochrony uzupełniającej albo odmawia jej udzielenia¹¹³; pozbawia statusu uchodźcy albo ochrony uzupełniającej¹¹⁴, przy czym – w myśl postanowień art. 54b ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony – postępowanie w sprawie pozbawienia cudzoziemca statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej Szef Urzędu wszczyna z urzędu lub na wniosek komendanta oddziału Straży Granicznej, komendanta wojewódzkiego Policji, Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego lub Ministra Sprawiedliwości.

W art. 52 ust. 1 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony stwierdzono, iż Szef Urzędu lub Rada ds. Uchodźców informują o umorzeniu postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej, odmowie nadania statusu uchodźcy i udzielenia ochrony uzupełniającej albo pozbawieniu statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej organ Straży Granicznej właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca, którego sprawa dotyczy, podając dzień, w którym decyzja stała się ostateczna, a w przypadku wydania decyzji przez organ wyższego stopnia – dzień doręczenia cudzoziemcowi decyzji ostatecznej.

W związku z tym, iż na mocy art. 69c ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony wnioskodawcy lub cudzoziemcowi, wobec którego toczy się postępowanie w sprawie pozbawienia go statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej, przysługuje nieodpłatna informacja prawna. W decyzji wydanej w postępowaniu w I instancji należy zamieścić pouczenie o prawie do nieodpłatnej pomocy prawnej. Zgodnie z art. 53 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony obowiązek ten dotyczy następujących decyzji: o uznaniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej za niedopuszczalny; o odmowie uwzględnienia oświadczenia wnioskodawcy o zamiarze dalszego ubiegania się o udzielenie ochrony międzynarodowej; o umorzeniu postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej; o przekazaniu wnioskodawcy do państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej; o umorzeniu postępowania; o odmowie nadania statusu uchodźcy; o odmowie udzielenia ochrony uzupełniającej. Z kolei w art. 53 ust. 2 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony stwierdzono, że podstawę prawną decyzji, rozstrzygnięcie oraz pouczenie należy przetłumaczyć na język zrozumiały dla wnioskodawcy.

¹¹² Szerzej zob. art. 48–49 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony.

¹¹³ Szerzej zob. 50–51 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony.

¹¹⁴ Szerzej zob. art. 54a–54e ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony.

Nieodpłatna informacja prawna ma przy tym wymiar zdecydowanie szerszy niż samo pouczenie w decyzji o prawie do nieodpłatnej pomocy prawnej, które jest jedynie jednym z jej przejawów. Zgodnie z art. 69c ust. 2 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony nieodpłatna informacja prawna polega bowiem na poinformowaniu wnioskodawcy lub cudzoziemca, wobec którego toczy się postępowanie w sprawie pozbawienia go statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej, o obowiązujących przepisach prawnych z zakresu udzielania ochrony międzynarodowej, pozbawiania statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej i przepisach regulujących postępowanie przed organami administracji publicznej w należących do właściwości tych organów sprawach z tego zakresu, przy uwzględnieniu szczególnej sytuacji tych osób.

Art. 69e ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony stanowi natomiast, iż nieodpłatna pomoc prawna obejmuje sporządzenie odwołania od decyzji o odmowie nadania statusu uchodźcy lub udzielenia ochrony uzupełniającej; umorzeniu postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej; przekazaniu wnioskodawcy do państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej i umorzeniu postępowania; uznaniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej za niedopuszczalny; odmowie uwzględnienia oświadczenia wnioskodawcy o zamiarze dalszego ubiegania się o udzielenie ochrony międzynarodowej; pozbawieniu statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej. Ponadto obejmuje ona także zastępstwo prawne w postępowaniu odwoławczym w sprawie: udzielenia ochrony międzynarodowej; przekazania wnioskodawcy do państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej; pozbawienia statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej.

Nieodpłatnej pomocy prawnej udziela osobiście adwokat lub radca prawny, a po spełnieniu określonych warunków – osoba niebędąca adwokatem ani radcą prawnym, zatrudniona w organizacji pozarządowej prowadzącej działalność pożytku publicznego, uprawnionej do udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej¹¹⁵.

Pomoc prawna ma przy tym wymiar nieodpłatny, ale tylko dla cudzoziemca z niej korzystającego. Zgodnie z art. 69l ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony adwokatom, radcom prawnym oraz organizacjom pozarządowym prowadzącym działalność pożytku publicznego, uprawnionym do udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej, przysługuje wynagrodzenie w wysokości 150% stawki minimalnej w postępowaniu przed sądami administracyjnymi w I instancji w sprawie, której przedmiotem nie jest należność pieniężna ani orzeczenie Urzędu Patentowego, a także zwrot niezbędnych i udokumentowanych kosztów przejazdu i tłumacza.

¹¹⁵ Szerzej zob. art. 69f ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony.

PODSUMOWANIE

Wprowadzone ustawą z dnia 10 września 2015 r. zmiany w ustawie o udzieleniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej należy oceniać pozytywnie. W ustawie wprowadzono nową siatkę pojęciową (postępowanie o udzielenie ochrony międzynarodowej) oraz zmodyfikowano i doprecyzowano procedurę dotyczącą udzielenia ochrony międzynarodowej (np. w zakresie przesłanek dotyczących uznania wniosku za niedopuszczalny, rozpatrzenia wniosku w trybie przyspieszonym oraz umorzenia postępowania).

Zgodnie z nowymi przepisami prawo do przyjmowania wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej posiada każdy komendant oddziału albo placówki Straży Granicznej¹¹⁶. Nowością jest również rozróżnienie deklaracji cudzoziemca o zamiarze złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej od samego wniosku.

Na szczególne podkreślenie zasługują przepisy dotyczące praw przysługujących cudzoziemcom, w tym postanowienia przyznające im szereg gwarancji proceduralnych w toku postępowania o udzielenie ochrony międzynarodowej, które w pełni odpowiadają zobowiązaniom Polski wynikającym z umów międzynarodowych z dziedziny ochrony praw człowieka.

Do nowych, przewidzianych ustawą, obowiązków Straży Granicznej należy informowanie wnioskodawcy w języku dla niego zrozumiałym np. o trybie i zasadach udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej oraz podmiotach świadczących tę pomoc i adresie ośrodka dla cudzoziemców pełniącego funkcję punktu przyjęć cudzoziemców, którzy złożyli wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej (tzw. ośrodek recepcyjny), o ile cudzoziemiec nie wskazał we wniosku innego adresu, pod którym będzie przebywał, albo nie przebywa w strzeżonym ośrodku lub areszcie dla cudzoziemców¹¹⁷.

Doprecyzowano i rozbudowano przepisy dotyczące postępowania z udziałem małoletnich bez opieki, m.in. w zakresie ustanowienia i działania kuratora w postępowaniu. Zwiększeniu uległ zakres obowiązków ciążących na Szefie Urzędu wobec osób wymagających szczególnej opieki, które złożyły wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, do których zalicza się w szczególności: małoletnich; osoby niepełnosprawne, w podeszłym wieku; kobiety ciężarne; osoby samotnie wychowujące dziecko; osoby będące ofiarą handlu ludźmi; osoby obłożnie chore, z zaburzeniami psychicznymi; osoby będące ofiarą przemocy psychicznej, fizycznej, w tym seksualnej. W tej sytuacji Szef Urzędu dokonuje

¹¹⁶ Przed nowelizacją ustawy wniosek należało złożyć wyłącznie za pośrednictwem komendanta oddziału Straży Granicznej, obejmującego terytorialnym zasięgiem działania m.st. Warszawa, czyli Komendanta Nadwiślańskiego Oddziału Straży Granicznej.

¹¹⁷ Szerzej zob. art. 29–30 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony.

oceny zarówno pod względem tego, czy osoba wymaga szczególnego traktowania w zakresie pomocy socjalnej, jak i samego udziału w postępowaniu¹¹⁸.

Na uwagę zasługują także przepisy dotyczące praw cudzoziemców do nieodpłatnej informacji prawnej i nieodpłatnej pomocy prawnej¹¹⁹. Warto podkreślić, iż system dubliński okazał się nieefektywny i niewystraszający do osiągnięcia założonych celów, a narastający napływ uchodźców z południowego sąsiedztwa UE jeszcze bardziej uwypuklił jego dysfunkcjonalność¹²⁰.

W związku z tym Komisja Europejska w komunikacie z dnia 6 kwietnia 2016 r. przedstawiła zasady sprawiedliwej i trwałej relokacji¹²¹ migrantów pomiędzy państwami członkowskimi. Uznała ona za konieczną dalszą harmonizację procedur azylowych w celu ograniczenia nielegalnej migracji oraz wzmocnienia Europejskiego Urzędu Wsparcia w Dziedzinie Azylu (EASO)¹²². W dniu 4 maja 2016 r.¹²³ KE przedstawiła wnioski dotyczące reformy WESA w celu utworzenia bardziej sprawiedliwego, opartego na zasadzie solidarności, skuteczniejszego i zrównoważonego systemu rozdziału wniosków osób ubiegających się o azyl w państwie członkowskim UE. Podstawowa zasada systemu dublińskiego została jednak zachowana, tzn. wniosek o azyl należy złożyć w pierwszym państwie

¹¹⁸ Szerzej zob. art. 61–69b ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony.

¹¹⁹ Szerzej zob. art. 69c–69m ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony.

¹²⁰ Zob. *After Dublin – the Urgent Need for a Real European Asylum System, Report Committee on Migration, Refugees and Displaced Persons, Rapporteur: Mr Michele Nicoletti, Italy, SOC, Provisional version, Council of Europe, Parliamentary Assembly, 2014, Doc. 13592, pkt 3–7*; E. Guild, C. Costello, M. Garlick, V. Moreno-Lax, *Enhancing the Common European Asylum System and Alternatives to Dublin, European Parliament, Directorate General for Internal Policies, Policy Department, Citizens' Rights and Constitutional Affairs, Studies for the Libe Committee, 2015, s. 53–58*; S. Peers, *Analysis...*, s. 16; V. Türk, *op. cit.*, s. 57–58. W celu usprawnienia funkcjonowania WESA autor zaproponował powołanie organu UE ds. Azylu, Sądu apelacyjnego ds. azylu i opracowanie kodeksu azylowego. Propozycje, w jaki sposób należy zwiększyć efektywność systemu dublińskiego, przedstawiło także Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy (Doc. 13592, pkt 9–11), np. implementację stosownych orzeczeń ETPCZ i TSUE, pełną i efektywną implementację aktów prawa unijnego w dziedzinie azylu, wprowadzenie kategorii „europejskiego uchodźcy” dla osób korzystających z ochrony międzynarodowej, wyeliminowanie kryterium „nielegalnego przekroczenia granicy” jako czynnika determinującego państwo odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o azyl. Postulowano również, by osoby ubiegające się o azyl samodzielnie decydowały o wyborze państwa, w którym złożą wniosek, oraz o określenie klucza alokacji wnioskodawców. Zob. E. Guild, C. Costello, M. Garlicki, V. Moreno-Lax, *op. cit.*, s. 59–61.

¹²¹ Pod pojęciem relokacji należy rozumieć przemieszczenie cudzoziemca, który złożył wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej na terytorium odpowiedzialnego państwa członkowskiego – zob. art. 2 pkt 9d ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony.

¹²² *Communication from the Commission to the European Parliament and Council, Towards a Reform of the Common European Asylum System and Enhancing Legal Avenues to Europe*, European Commission, Brussels, 06.04.2016, COM(2016) 197 final.

¹²³ *Communication from the Commission to the European Parliament and Council, Towards a sustainable and fair Common European Asylum System*, European Commission, Brussels, 06.04.2016, COM(2016) 197 final.

przybycia wnioskodawcy. Komisja przedstawiła propozycję przekształcenia EASO w Agencję Unii ds. Azylu¹²⁴. Zdaniem Komisji dzięki proponowanym zmianom przyszły system dubliński będzie bardziej przejrzysty i skuteczny. Pozwoli to na sprawne ustalenie państwa odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku oraz zniechęci do tzw. turystyki azylowej – wtórnego przemieszczania się. Proponowane zmiany mają dotyczyć również systemu Eurodac¹²⁵.

BIBLIOGRAFIA

- Advisory Opinion on the Extraterritorial Application of Non-refoulement Obligations under the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol*, UNHCR, Geneva, 26 January 2007.
- Allain J., *The Jus Cogens Nature of Non-refoulement*, "International Journal of Refugee Law" 2001, Vol. 13, No. 4, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/ijrl/13.4.533>.
- AOU Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa, Adopted by the Assembly of Heads of State and Government at its Sixth Ordinary Session, Addis-Ababa, 10 September 1969*, "UNTS" 1976, Vol. 1001, No. 14691.
- Asylum to Persons in Danger of Persecution, 29 June 1967, 14 (1967)*, www.refworld.org/docid/3ae6b38168.htm [dostęp: 25.07.2016].
- Bacaian L.E., *The Protection of Refugees and Their Right to Seek Asylum in the European Union*, Geneva 2011, www.unige.ch/gsi/files/6614/0351/6348/Bacaian.pdf [dostęp: 25.07.2016].
- Baldaccini A., Toner H., *From Amsterdam and Tampere to the Hague: An Overview of Five Years of EC Immigration and Asylum Law*, [w:] *Whose Freedom, Security and Justice? EU Immigration and Asylum Law and Policy*, eds. A. Baldaccini, E. Guild, H. Toner, Oxford 2007.
- Balouz C., Ineli-Ciger M., Singer S., Stoyanova V., *Introducing the Second Phase of the Common European Asylum System*, [w:] *Seeking Asylum in the European Union: Selected Protection Issues Raised by the Second Phase of the Common Asylum System*, eds. C. Balouz, M. Ineli-Ciger, S. Singer, V. Stoyanova, Brill 2015.
- Balouz C., Ruiz G., *Refugee Status and Subsidiary Protection: Towards a Uniform Content of International Protection*, [w:] *Reforming the Common European Asylum System: The New European Refugee Law*, eds. V. Chetail, F. de Bruycker, F. Maiani, Leiden – Boston 2016.
- Banaszak B., *Zalety i wady Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej*, „Przegląd Sejmowy” 2008, nr 2.
- Bandel P., *The Common European Asylum System: Achievements, Failures, Outlooks and Policy Learning for the EU and Canada*, *Canada-Europe Transatlantic Dialogue: Seeking Transna-*

¹²⁴ *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the European Union Agency for Asylum and repealing Regulation (EU) No. 439/2010*, Brussels, 04.05.2016, COM (2016) 271 final, 2016/0131 (COD).

¹²⁵ *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the establishment of 'Eurodac' for the comparison of fingerprints for the effective application of [Regulation (EU) No 604/2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person], for identifying an illegally staying third-country national or stateless person and on requests for the comparison with Eurodac data by Member States' law enforcement authorities and Europol for law enforcement purposes (recast)*, Brussels, 04.05.2016 COM(2016) 272 final, 2016/0132 (COD).

- tional Solutions to the 21st Century Problems*, CETA Policy Briefs Series, May 2014, <https://carleton.ca/ces/wp-content/uploads/Bendel-policy-brief-20143.pdf> [dostęp: 25.07.2016].
- Bryan I., Langford P., *The Lawful Detention of Unauthorised Aliens under the European System for the Protection of Human Rights*, "Nordic Journal of International Law" 2011, Vol. 80, No. 2.
- Bürca G. de, *After the EU Charter of Fundamental Rights: The Court of Justice as a Human Rights Adjudicator?*, "Maastricht Journal of European and Comparative Law" 2013, Vol. 20, No. 2.
- Cantor D.J., Barichello S.E., *The Inter-American Human Rights System: A New Model for Integrating Refugee and Complementary Protection?*, "International Journal of Human Rights" 2013, Vol. 17, No. 5–6.
- Chetail V., *The Common European Asylum System: Bric-à-Brac or System?*, [w:] *Reforming the Common European Asylum System: The New European Refugee Law*, eds. V. Chetail, F. de Bruycker, F. Maiani, Leiden – Boston 2016.
- Clayton C., *Asylum Seekers in Europe: M.S.S. v Belgium and Greece*, "Human Rights Law Review" 2011, Vol. 11, No. 4, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/hrlr/ngr037>.
- Coleman N., *Non-refoulement Revised Renewed Review of the Status of the Principle of Non-refoulement as Customary International Law*, "European Journal of Migration and Law" 2003, Vol. 5, No. 1.
- Costello C., *Asylum Procedures Directive and the Proliferation of Safe Country Practices: Deterrence, Deflection and the Dismantling of International Protection?*, "European Journal of Migration and Law" 2005, Vol. 7, No. 1.
- Costello C., *The Human Rights of Migrants and Refugees in European Law*, Oxford 2016.
- Costello C., Hancox E., *The Recast Asylum Procedures Directive 2013/32/EU: Caught Between the Stereotypes of the Abusive Asylum-Seeker and the Vulnerable Refugee*, [w:] *Reforming the Common European Asylum System: The New European Refugee Law*, eds. V. Chetail, F. de Bruycker, F. Maiani, Leiden – Boston 2016.
- Declaration on Territorial Asylum, Adopted by the Committee of Ministers on 18 November 1977, at the 278th Meeting of the Ministers' Deputies*, www.refworld.org/pdfid/3ae6b3611c.pdf [dostęp: 25.07.2016].
- Documents: The International Protection of Refugees: Interpreting Article 1 of the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees*, UNHCR, Geneva, April 2001, "Refugee Survey Quarterly" 2001, Vol. 20, No. 3.
- Duffy A., *Expulsion to Face Torture? Non-refoulement in International Law*, "International Journal of Refugee Law" 2008, Vol. 20, No. 3.
- Durieux J.F., McAdam J., *Non-refoulement Through Time: The Case for a Derogation Clause to the Refugee Convention in Mass Influx Emergencies*, "International Journal of Refugee Law" 2004, Vol. 16, No. 1.
- Eaton J., *The Internal Protection Alternative Under European Union Law: Examining the Recast Qualification Directive*, "International Journal of Refugee Law" 2012, Vol. 24, No. 4.
- EU Immigration and Asylum Law (Text and Commentary)*, Vol. 3: *EU Asylum Law*, eds. S. Peers, V. Moreno-Lax, M. Garlick, E. Guild, 2nd Revised Edition, Leiden – Boston 2015.
- Feler E., *The 1951 Convention: Five Decades of Refugee Protection*, "Refugee Survey Quarterly" 2001, Vol. 20, No. 3, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/rsq/20.3.1>.
- Florczak A., *Uchodźstwo*, [w:] *Organizacje międzynarodowe w działaniu*, red. A. Florczak, A. Lisowska, Wrocław 2014.
- Fribergh E., Kjaerum M. (foreword), *Handbook on European Law Relating to Asylum, Borders and Immigration*, edition 2014, European Union Agency for Fundamental Rights, 2015, Council of Europe, 2015.
- Gil S.M., *Shaping the Common European Asylum System Through the Protection of Human Rights: The Jurisprudence of the European Court of Human Rights as a Tool for Circum-*

- scribing the Discretionary Powers of States in the Dublin System*, UACES 45th Annual Conference Bilbao, 7–9 September 2015, www.uaces.org/documents/papers/1501/Morgades%20Gil.pdf [dostęp: 25.07.2016].
- Gill-Bazo M.T., *The Charter of Fundamental Rights of the European Union and the Right to be Granted Asylum in the Union's Law*, "Refugee Survey Quarterly" 2008, Vol. 27, No. 3, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/rsq/hdn044>.
- Goodwin-Gill G.S., *The Principles of International Refugee Law*, [w:] *Asylum, Parliamentary Assembly*, ed. S. Jeleff, Strasbourg 1995.
- Goodwin-Gill G.S., *The Right to Seek Asylum: Interception at Sea and the Principle of Non-refoulement*, "International Journal of Refugee Law" 2011, Vol. 23, No. 3, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/ijrl/eer018>.
- Goodwin-Gill G.S., McAdam J., *The Refugee in International Law*, Oxford 2007.
- Gray H., *Surveying the Foundations: Article 80 TFEU and the Common European Asylum Systems*, "Liverpool Law Review" 2013, Vol. 34, No. 3.
- Guild E., *The Europeanisation of Europe's Asylum Policy*, "International Journal of Refugee Law" 2006, Vol. 18, No. 3–4.
- Guild E., Costello C., Garlick M., Moreno-Lax V., *Enhancing the Common European Asylum System and Alternatives to Dublin*, European Parliament, Directorate General for Internal Policies, Policy Department, Citizens' Rights and Constitutional Affairs, Studies for the Libe Committee, 2015.
- Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*, HCR/IP/4/Eng/REV.1 Reedited, Geneva, January 1992, UNHCR 1979.
- Hathaway C.J., *Evolution of Refugee Status in International Law: 1920–1950*, "International and Comparative Law Quarterly" 1984, Vol. 33, No. 2, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/iclqaj/33.2.348>.
- Hathaway C.J., *The Rights of Refugees Under International Law*, Cambridge 2005, DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511614859>.
- Hathaway J.C., Harvey C.J., *Framing Refugee Protection in the New World Disorder*, "Cornell International Law Journal" 2001, Vol. 34, No. 2.
- Hoffman U., *Lobbying for the Rights of Refugees: An Analysis of the Lobbying Strategies of Pro-migrant Groups on the Qualification Directive and its Recast*, "Journal of Contemporary European Research" 2012, Vol. 8, No. 1.
- Hunt M., *The Safe Country of Origin Concept in European Asylum Law: Past, Present and Future*, "International Journal of Refugee Law" 2014, Vol. 26, No. 4.
- Hurwitz A., *The 1990 Dublin Convention: A Comprehensive Assessment*, "International Journal of Refugee Law" 1999, Vol. 11, No. 4.
- Ippolito F., *The Contribution of the European Courts to the Common European Asylum System and its Ongoing Recast Process*, "Maastricht Journal of European and Comparative Law" 2013, No. 2.
- Ippolito F., Velluti S., *The Recast Process of the EU Asylum System: A Balancing Act Between Efficiency and Fairness*, "Refugee Survey Quarterly" 2011, Vol. 30, No. 3.
- Jasiński J., *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej*, Warszawa 2003.
- Kaunert C., Léonard S., *The European Union Asylum Policy after the Treaty of Lisbon and the Stockholm Programme: Towards Supranational Governance in a Common Area of Protection?*, "Refugee Survey Quarterly" 2012, Vol. 31, No. 4.
- Kälin W., Caroni M., Heim L., *Article 33, para. 1*, [w:] *The 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol*, eds. A. Zimmerman, J. Dörschner, F. Machts, Oxford 2011.
- Księżniakiewicz M., *Stosowanie Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej: Protokół brytyjski i Sprawozdania ze stosowania KPP UE*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2012, nr 6.

- Lambert H., *Protection Against Refoulement from Europe: Human Rights Law Comes to the Rescue*, "International and Comparative Law Quarterly" 1999, Vol. 48, No. 3.
- Langford L.M., *The Other Euro Crisis: Rights Violations Under the Common European Asylum System and the Unraveling of EU Solidarity*, "Harvard Human Rights Journal" 2013, Vol. 26.
- Lauterpacht E., Bethlehem D., *The Scope and Content of the Principle of Non-refoulement: Opinion*, [w:] *Refugee Protection in International Law: UNHCR's Global Consultations on International Protection*, eds. E. Feller, V. Türk, F. Nicholson, Cambridge 2003.
- Lavrysen L., *European Asylum Law and the ECHR: An Uneasy Coexistence*, Press 2003, "Goettingen Journal of International Law" 2012, Vol. 4, No. 1.
- Legomsky S.H., *Secondary Refugee Movements and the Return of Asylum Seekers to Third Countries: The Meaning of Effective Protection*, "International Journal of Refugee Law" 2003, Vol. 15, No. 4.
- Lübbe A., *Opinion 'Systemic Flaws' and Dublin Transfers: Incompatible Tests before the CJEU and the ECtHR?*, "International Journal of Refugee Law" 2015, Vol. 27, No. 1.
- Łoziński S., *Porozumienia z Schengen: (postanowienia Układu z Schengen i Konwencji Wykonawczej, problemy wprowadzenia ich w życie, znaczenie dla Polski)*, Kancelaria Sejmu, Biuro Studiów i Ekspertyz, sierpień 1995, Raport nr 77.
- Marinho C., Heinonen M., *Dublin after Schengen: Allocating Responsibility for Examining Asylum Applications in Practice*, http://aei.pitt.edu/800/1/scop98_3_1.pdf [dostęp: 25.07.2016].
- Marx R., *The Criteria of Applying the "Internal Flight Alternative" Test in National Refugee Status Determination Procedures*, "International Journal of Refugee Law" 2002, Vol. 14, No. 2.
- Mårtenson H., McCarthy J., *"In General, No Serious Risk of Persecution": Safe Country of Origin Practices in Nine European States*, "Journal of Refugee Studies" 1998, Vol. 11, No. 3, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/jrs/11.3.304>.
- Mik C., *Karta Praw Podstawowych: wyznaczniki standardów ochronnych*, [w:] *Ochrona praw podstawowych w Unii Europejskiej*, red. J. Barcz, Warszawa 2008.
- Mikołajczyk B., *Europejski Trybunał Praw Człowieka a „system dubliński”. Uwagi w związku z wyrokiem ETPCz w sprawie M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji*, [w:] *Unia Europejska a prawo międzynarodowe. Księga Jubileuszowa dedykowana Prof. Elżbiecie Dyni*, red. L. Brodowski, D. Kuźniar-Kwiatkiewicz, Rzeszów 2015.
- Mole N., Meredith C., *Asylum and the European Convention on Human Rights*, Council of Europe Publishing 2010.
- Moreno-Lax V., *Dismantling the Dublin System: M.S.S. v. Belgium and Greece*, "European Journal of Migration and Law" 2012, Vol. 14, No. 1.
- Nicol QC A., Harrison S., *The Law and Practice in the Application of the Dublin Convention in the United Kingdom*, "European Journal of Migration and Law" 1999, Vol. 1, No. 4.
- O'Nions H., *No Right to Liberty: The Detention of Asylum Seekers for Administrative Convenience*, "European Journal of Migration and Law" 2008, Vol. 10, No. 2.
- Papanicolopulu I., *European Convention on Human Rights – Article 3 – Torture or Inhuman or Degrading Treatment – Forcible Repatriation of Asylum Seekers – Collective Expulsion – Right to a Remedy*, "American Journal of International Law" 2013, Vol. 107, No. 2.
- Peers S., *Analysis. The Second Phase of the Common European Asylum System: A Brave New World – or Lipstick On a Pig?*, 8 April 2013, www.statewatch.org/analyses/no-220-ceas-second-phase.pdf [dostęp: 25.07.2016].
- Peers S., *Detention of Asylum-Seekers: The First CJEU Judgment*, EU Law Analysis Expert Insight into EU Law Developments, 9 March 2016, <https://eulawanalysis.blogspot.com/2016/03/detention-of-asylum-seekers-first-cjeu.html> [dostęp: 25.07.2016].
- Peers S., *Human Rights, Asylum and European Community Law*, "Refugee Survey Quarterly" 2005, Vol. 4, No. 2.

- Peers R., *Reconciling the Dublin System with European Fundamental Rights and the Charter*, "ERA Forum" 2014, Vol. 15.
- Peers S., *Strategic Sectors, Culture and Society: The EU Asylum System: Challenges and Shortcomings*, "Mediterranean Yearbook" 2014.
- Perusel B., *Solidarity and Fairness in the Common European Asylum System – Failure or Progress*, "Migration Letters" 2015, Vol. 12, No. 2.
- Reinhard M., *Adjusting the Dublin Convention: New Approaches to Member State Responsibility for Asylum Applications*, "European Journal of Migration and Law" 2001, Vol. 3, No. 1.
- Scott S.D., *The European Union and Human Rights After the Treaty of Lisbon*, "Human Rights Law Review" 2011, Vol. 11, No. 4.
- Seline T., *The Principle of Non-refoulement and the De-territorialization of Border Control at Sea*, "Leiden Journal of International Law" 2014, Vol. 27, No. 3.
- Sivakumaran S., *Exclusion from Refugee Status: The Purposes and Principles of the United Nations and Article 1F(c) of the Refugee Convention*, "International Journal of Refugee Law" 2014, Vol. 26, No. 1.
- Sommer M. de, *Enhanced Competences for the European Court of Justice: "Re-shuffling" the Dynamics of EU Migration Policy-making?*, "Migration Studies Unit Working Papers" 2012, No. 1.
- Spijkerboer T., *Subsidiarity and 'Arguability': The European Court of Human Rights' Case Law on Judicial Review in Asylum Cases*, "International Journal of Refugee Law" 2009, Vol. 21, No. 1.
- Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees*, General Assembly Resolution 428 (V) of 14 December 1950.
- Sy M., *UNHCR and Preventing Indirect Refoulement in Europe*, "International Journal of Refugee Law" 2015, Vol. 27, No. 3, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/ijrl/eev035>.
- The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, eds. S. Peers, T. Hervey, J. Kenner, A. Ward, Oxford 2014, DOI: <http://dx.doi.org/10.5771/9783845259055>.
- The Legal Framework of the International Refugee Protection System*, [w:] K. Jastram, M. Achiron, *Refugee Protection: A Guide to International Refugee Law*, Geneva, Switzerland, Inter-Parliamentary Union, 2001.
- Tsourdi E., *EU Reception Conditions: A Dignified Standard of Living for Asylum Seekers?*, [w:] *Reforming the Common European Asylum System: The New European Refugee Law*, eds. V. Chetail, F. de Bruycker, F. Maiani, Leiden – Boston 2016.
- Türk V., *Envisioning a Common European Asylum System*, "Forced Migration Review" 2016, Vol. 51.
- Wieruszewski R., *Rola i znaczenie Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej dla ochrony praw człowieka*, „Przegląd Sejmowy” 2008, nr 2.
- Wojnowska-Radzińska J., *The Right of an Alien to be Protected against Arbitrary Expulsion in International Law*, Leiden – Boston 2015.
- Wyrozumska A., *Inkorporacja Karty Praw Podstawowych do prawa UE: status Karty w prawie UE, zakres obowiązywania i stosowania, główne problemy interpretacyjne z uwzględnieniem stanowiska polskiego*, [w:] *Ochrona praw podstawowych w Unii Europejskiej*, red. J. Barcz, Warszawa 2008.
- Wyrozumska A., *Znaczenie prawne zmiany statusu Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej w Traktacie lizbońskim oraz Protokołu polsko-brytyjskiego*, „Przegląd Sejmowy” 2008, nr 2.
- Zimmerman A., Mahler C., *Article 1 A, para. 2*, [w:] *The 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and Its 1967 Protocol*, eds. A. Zimmerman, J. Dörschner, F. Machts, Oxford 2011.

SUMMARY

After so-called Arab Spring increasing number of people seeking international protection in the EU Member States became noticeable. In 2015 over 1 million people and by the June 2016 around 156 thousand refugees, displaced persons and other migrants went to Europe, either escaping from the internal conflict or searching for better social welfare. European Commission has undertaken actions in order to stop influx to Europe, e.g. donated funds equivalent to the 83 million euro to the urgent refugee relief in Greece and also supports refugees staying in Turkey, and this country, from the beginning of conflict in Syria, i.e. from 2011, received the help equivalent to the 455 million euro.

The EU did not only confine itself to grant the financial aid, but also revised its primary and secondary law. The basic aim of this changes was to increase refugees' protection regime, to ensure that co-called Dublin system, which establishes criteria for determining the Member State responsible for consideration of an application for asylum, will be more effective and fair system. It is noteworthy that one of the main factor that caused these changes were, due to their relevance, judgements of European Court of Human Rights and case law of the European Union Court of Justice in so-called Dublin cases.

EU asylum and migration policy has a major impact on legislation of its Member States, including Polish legislation. Therefore, in order to adapt Polish law to European Union law, the act of 10th September 2015 on the amendment to the act on granting foreigners the protection in the Republic of Poland and some other acts, which implements to the Polish legal system all of provisions of the directive of the European Parliament and the Council 2013/32/UE, so-called procedural directive, the directive of the European Parliament and the Council 2013/33/UE, so-called reception directive, and for adjustment of Polish law to the regulation of the European Parliament and the Council 604/2013/UE, so-called Dublin III, was passed.

This paper highlighted the most important amendments to the act of 13th June 2003 on granting foreigners protection in the Republic of Poland, which concern the international protection, i.e. granting an alien the status of refugee and subsidiary protection status, including obligations arising for Poland from the international law, as well as law of the European Union in this respect.

Keywords: international protection; refugees; Dublin system; Common European Asylum System